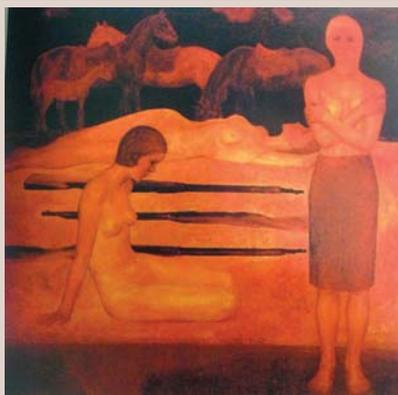

Віктар Грамыка. “Салдаты”.

Віктар Грамыка. “Жанчынам Вялікай Айчыннай вайны прысвячаецца”.

Памяць пра вайну... Яна не сціраецца, не становіцца больш цьмянай з цягам гадоў. Мабыць, таму, што гэта не толькі памяць асобных людзей ці аднаго пакалення. Гэта Памяць народа, навечна ўплеценая ў яго гісторыю, у яго сучаснасць і будучыню, у яго нацыянальную самасвядомасць. Прайшло шмат гадоў, як скончылася Вялікая Айчынная, але рэха яе і да гэтых дзён не сціхае ў чалавечых душах.

Мастакі-ветэраны, якія са зброяй у руках прайшлі франтавымі дарогамі і партызанскімі сцежкамі, свой вайсковы абавязак перад Радзімай, без сумневу, выканалі. А ў мірны час яны зрабілі ўсё магчымае, каб у створаных ім карцінах, скульптурах, партрэтах, натуральных эцюдах з месцаў баявых дзеянняў шчыра данеслі да нашчадкаў, да сённяшніх маладых людзей праўдзівую сутнасць таго, што адбылося ў “сороковых, роковых, свинцовых і пороховых” гадах, і як ва ўсёй красе сваёй нятленнай адраджалася зраненая, крывёю ўмытая зямля беларуская.

“А памяць, як калодзеж, глыбокая...”

Міхаіл Зялёнкін з курсантамі Мінскага аэраклуба. 1950 год.

Заканчэнне — на старонках 12 — 13.

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА ГАЗЕТУ “КУЛЬТУРА” ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ.

З дапамогай банкаўскай карткі газету можна выпісаць праз інтэрнэт-сэрвіс на сайце “Белпошты” (пункт “Афармленне падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі”).

Рэпарцёрскі марафон

РАКА. ПОМНІК. МУЗЕЙ

“К” з’ездзіла ў Лоеў і наведала адзін з турыстычных аб’ектаў “Залатога кольца Гомельшчыны” — Музей бітвы за Днепр.

Ст. 6 — 7

Art-блог

ВОБРАЗ ТРАГЕДЫІ ПРАЗ ПРЫЗМУ КАМЕРЫ

Для беларускага кіно тэма вайны заўжды была стрыжнявой. “К” згадае сцэны з фільмаў пра Вялікую Айчынную, што ўражваюць да глыбіні душы.

Ст. 8 — 9

Лісты

“ДАРАГАЯ, Я ВЕЛЬМІ ЦЯБЕ КАХАЮ!”

Вайна пакінула нам нямала дакументальных сведчанняў. Асаблівае месца сярод іх займаюць франтавыя і партызанскія лісты. “К” друкуе некаторыя з іх, што захоўваюцца ў фондах Клічаўскага краязнаўчага музея.

Ст. 14 — 15

9 771994 478007 19 019

Эпіцэнтрам святкавання 9 Мая заканамерна стала мінская плошча Перамогі. Менавіта тут прайшлі асноўныя мерапрыемствы ўсенароднага свята. Ва ўскладанні вяноўкі бралі ўдзел Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка, прадстаўнікі органаў дзяржаўнага кіравання, Нацыянальнага Сходу, замежнага дыпламатычнага корпуса... Кветкі, прынесеныя да Вечнага Агну, дадалі ўрачыстага свята пахмурнаму надвор'ю.

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ўсклаў вянок да манумента Перамогі. Фота Максіма ГУЧАКА, БелТА.

Яўген РАГІН

На Плошчы Перамогі

— Сёння мы праслаўляем мужнасць воінаў, гераізм партызанаў і падпольшчыкаў, тытанічныя намаганні працаўнікоў тылу, — азначыў у сваёй прамове Кіраўнік дзяржавы. — Менавіта на беларускай зямлі савецкія салдаты развянчалі міф аб непераможнасці ваеннай машыны Трэцяга рэйха.

Яскравым эпізодам сёлетняга святкавання стаў канцэрт “Бесмяротныя песні” тэлепраекта “Плошча Перамогі — 2019”. Яго арганізатарамі выступілі Міністэрства куль-

туры Рэспублікі Беларусь, Мінгарвыканкам і Белтэлерадыёкампанія.

Ля Палаца спорту адбыўся вялізны канцэрт з удзелам прафесійных творчых калектываў і выканаўцаў, а таксама пераможцаў Мінскага гарадскога конкурсу патрыятычнай песні.

Кожны раён сталіцы ладзіў свята па-свойму. Гэткую ж задачу перад сабой ставілі работнікі культуры абласных і раённых цэнтраў краіны.

Як і заўжды, завяршыўся Дзень Перамогі фантастычнымі салютамі. Напэўна, гэтакімі ж незабыўнымі яны былі, як і семдзясят з гакама гадоў таму.

Перамога над нямецка-фашысцкімі захопнікамі — не абстрактнае паняцце. Яе рабілі канкрэтныя людзі — салдаты, партызаны, падпольшчыкі, работнікі тылу. Мы павінны памятаць кожнага. Не для патрыятычных справаздач, а для самапавагі. І ў атаку байцы ішлі не за

Святкаванне 9 Мая ў Мінску завяршылася тэматычным канцэртам. Фота Аксаны МАНЧУК, БелТА.

Газета КУЛЬТУРА ШТОТДЫНІШНЯЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСВУГ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдаецца з кастрычніка 1991 года. Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Галоўны рэдактар — Ілья Васільевіч СВІРЫН; **намеснік галоўнага рэдактара** — Вераніка БОЛАКАВА; **адказны сакратар** — Юрый КАРПЕНКА; **рэдактары аддзелаў**: Надзея БУНЦЭВІЧ, Яўген РАГІН; **аглядальнікі рэдакцыі**: Дар'я АІМА-ЛЮКОВІЧ, Надзея КУДРЭЙКА, Настася ПАНКРАТАВА, Антон РУДАК, Юрый ЧАРНЫКЕВІЧ; **спецыяльныя карэспандэнты**: Пётр ВАСІЛЕВІЧ, Алег КЛІМАЎ; **фотакарэспандэнт** — Сяргей ЖДАНОВІЧ; **мастацкі рэдактар** — Наталія ОБАД; **карэктар** — Таццяна ПАШЭНЬКА.

Сайт: www.kimpress.by. E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны адрас: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41. Выдавец — Рэдакцыяна-выдавешка ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.

Дырэктар — СЛАБОДЗІЧ Ірына Аляксееўна; **першы намеснік дырэктара** — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна. Прэмыя: (017) 334 57 41.

220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.

Аўтары допісаў паведальніц прозвішча, понаскоў імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (імя пашпарта, дату выдчы, кім і калі выддзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас. Аўтарскія рупкілікі не рэануацыя і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.

“Матэрыял на правах рэкламы.”

© “Культура”, 2019. Індэкс 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамаловенні. Падпісан у друк 10.05.2019 у 19.30. Замова 1623.

Рэспубліканскае ўдзяльнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларускі Дом друку”. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004. Пр. Незалежнасці, 79, 220013, Мінск.

У гонар “вечна жывых”

Напярэдадні Дня Перамогі ў Магілёве адбылася творчая вечарына беларускага кампазітара Уладзіміра Браілоўскага “Вечна жывыя”, прысвячана яю гэтаму свята і будучаю юбілею вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Надзея БУНЦЭВІЧ

— Для мяне гэта не старонняя тэма, — адзначыў кампазітар. — Мае бацькі пазнаёміліся на вайне, у шпіталі, куды патрапіў мой цяжка паранены бацька і дзе працавала мая маці, якая ў часы вайны скончыла вучыцца ў Маскве на фармацэўта. Бацька, дарэчы, быў піяністам, перажыў блокаду Ленінграда, стаў артылерыстам. Я яго амаль не памятаю, бо нарадзіўся ў 1947-м, а ён у хуткім часе памёр: бязлітасная вайна нікога не шкадавала, забівала і пасля свайго заканчэння, многія ветэраны, як і мой бацька, паміралі ад раненняў.

Вайна не абмінула і ўсю ягоную сям'ю. Двое бацькавых братоў — знычаны расійскія кампазітары Майсей і Міхал — загінулі ў першы яе месяц. Той жа лёс напатаку многіх дзеячаў культуры. Яшчэ калі я вучыўся ў Маскоўскай кансерваторыі, зацікавіўся зборнікам пэўна-франтавікоў. Некаторыя мелодыі тады нават накідаў у парыве натхнення, але так і не давёў работу да канца. Цяпер я вярнуўся да гэтых вершаў, аркестраваў свае песні, каб яны маглі патрапіць на сцэну, і яны склалі другую частку канцэрта.

Першая ж частка была прысвечана буйным вакальна-сімфанічным творам на ваенную тэму. Ведаецца, я раптам заўважыў дзіўную рэч: што б я ні пісаў, міжволі атрымліваецца ваенна-патрыятычная тэма. Нават калі наўмысна не стаўлю перад сабой такую моту. Пэўна, гэта ўжо дзесьці на генным узроўні. Вось некай натрапіў на светлыя, пранікнёныя вершы, яны мяне зацікавілі — і ўзнікла пяць песень пра вясну і каханне, здавалася

б, ніяк не звязаных з вайной. А стаў шукаць біяграфіі тых пэўнаў — аказалася, таксама франтавікі.

Я вельмі ўдзячны выканаўцам, якія падхапілі мой праект. Найперш гэта сімфанічны аркестр і хор Магілёўскай гарадской капэлы на чале з мастацкім кіраўніком і дырыжорам Сяргеем Лішчэнкам. Саліравалі не толькі знычаныя магілёўскія спевакі, але і вядучыя оперныя спевакі нашай краіны: народныя артысты Беларусі Ніна Шарубіна, Уладзімір Пятроў, заслужаны артыст Уладзімір Громаў. А галоўнае, ідэю адразу патрымалі адпаведныя структуры Магілёўскага гарвыканкама, і канцэрт быў уключаны ў план афіцыйных мерапрыемстваў да святачных урачыстасцяў.

— Гэта была знакавая падзея, сапраўднае музычнае прынашэнне, — падзялілася ўражаннем старшыня Беларускага саюза кампазітараў Алена Атрашкевіч. — Творчая вечарына заўсёды прадугледжвае вялізную працу, праведзеную намаганнемі самога віноўніка ўрачыстасці. Але Уладзімір Венямінавіч змог так пабудавач канцэрт, складзены са сваіх твораў розных гадоў і шматлікіх прэм'ер, што яго асоба быццам адышла на другі план. На першым жа апынуліся Памяць і Вялікая Перамога. Музыка суправаджалася багатым відэакантэнтам, былі закрунаты лёсы пэўна-франтавікоў, тэмы подзвігу, дзяцінства на вайне. У выніку праграма набыла яшчэ і адукацыйную функцыю, бо ў зале Магілёўскага абласнога Палаца культуры прысутнічалі людзі розных пакаленняў, было многа моладзі, а сярод удзельнікаў — чудаўны дзіцячы хор. Гэта запомніцца на доўгі час, стаўшы часткай патрыятычнага выхавання.

— Гэты праект, — дадалі член праўлення Беларускага саюза кампазітараў Аліна Безенсон і адна з вядучых музыкаўнаўцаў Вольга Брылон, — годны таго, каб яго паказалі па ўсёй краіне. Бо атрымалася, па сутнасці, музычна-адукацыйная праграма з ненавязлівым ідэалагічным падтэкстам. Яе паказы могуць і павінны ахапіць не толькі гарады Магілёўшчыны, але і сталіцу.

У цэнтры — флейта

У панядзелак у Мінску адкрыецца Флейтавы цэнтр. А літаральна тымднем пазней, 23 — 26 мая, пройдзе ўжо другі фестываль “Беларускія флейтавы дні”.

Надзея БУНЦЭВІЧ

— Гэтая ідэя лунала ў паветры, — расказала кіраўнік установы, знычы майстра па рамонце інструментаў Святлана Піліпенка. — Падобныя цэнтры ёсць ці не ў кожнай еўрапейскай краіне, ці не ў кожным буйным горадзе. Іх галоўная мэта — з'яўдаць намаганні як прафесійных музыкантаў, так і аматараў. У Цэнтры плануецца самая разнастайныя формы работы: правядзенне майстар-класаў, камерных канцэртаў, майстэрня па рамонце інструментаў, нарэцце, шоу-рум, дзе можна будзе пазнаёміцца з інструментамі розных канструкцый, апрабаваць іх, каб канчаткова

вызначыцца з выбарам. Галоўнае — гэта будзе цэнтр для стасункаў між усімі прыхільнікамі флейтавага мастацтва. І не толькі!

Свет музыкі неабсяжны і кожны зможа там знайсці штосьці для сябе цікавае, пашырыць далагляд, кола зносінаў. Для Цэнтры абрана вельмі удала месцазнаходжанне — непадалёк ад Ратушы, на вуліцы Кіркілы і Мяфодзія. Атрымліваецца, побач знаходзяцца і Вялікі тэатр, і цэнтральны корпус Акадэміі музыкі, і Рэспубліканская гімназія-каледж пры ёй, і Беларускі саюз кампазітараў. Цэнтр пачне працаваць акурат у дні фестывалю, у праграме якога прадугледжаны шэраг канцэртаў на розных пляцоўках, пачынаючы з філарманічнай, і майстар-класаў. Фестываль прысвечаны 225-годдзю нямецкага майстра, флейтыста, кампазітара Тэаляста Бёма. Таму сапраўднай падзеяй стане тое, што да нас завітае яго прамы нашчадак — лінгвіст і гісторык Людвіг Бём, які жыве ў Германіі.

Мы працягваем публікацыю матэрыялаў пра развіццё культуры Аршанскага рэгіёна. Гэтым разам падборка навін тычыцца ўдасканалення бібліятэчнай справы. Інфармацыя прадастаўлена дырэктарам Аршанскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Аксанай Кулагінай.

Яўген РАГІН

Аршанская перспектыва

Шанаванне ветэранаў.

Нацыянальная бібліятэка Беларусі аказвае калегам з Аршаншчыны істотную метадычную дапамогу. Вось толькі адзін з прыкладаў. З 8 красавіка па 7 ліпеня цэнтральная бібліятэка імя Аляксандра Пушкіна займае тэставы доступ да баз дзенных Wiley Online Library. Гэта кантэнт-платформа, з дапамогай якой можна карыстацца калекцыямі інтэрнэт-рэсурсаў па ўсіх галінах ведаў. Кампанія з'яўляецца крыніцай дакладнай інфармацыі для экспертаў, навукоўцаў, студэнтаў ва ўсім свеце. Карыстальнікі атрымліваюць рэзюмэзаванія публікацыі аб даследаваннях у сферы медыка-біялагічных, гуманітарных і фізічных навук, у медыцыне, грамадазнаўстве.

Імпрэзы, акцыі, выставы...

У гэтай жа ўстанове прайшла інфармацыйна-пазнаваўчая гадзіна "Чарнобыль — жыццё сёння" з удзелам спецыялістаў лабараторыі фізічных фактараў, аддзела па надзвычайных сітуацыях і навучэнцаў Аршанскага каледжа. Чарговае мерапрыемства цэнтральнай бібліятэкі было прымеркавана да 115-годдзя прафсаюзнага руху ў краіне.

Лялечны тэатр "Карусель" дзіцячай бібліятэкі імя Уладзіміра Караткевіча прыняў удзел у абласным фестывалі бібліятэчных тэатраў кнігі і лялечных тэатраў "Чароўная рампа". Тэатр прывёз дахаты дыплом "Найлепшы лялечны калектыў, які дзейнічае пры гарадской дзіцячай бібліятэцы".

Абласная бібліятэка імя Уладзіміра Леніна прэзентуе кнігу доктара педагагічных

навук, прафесара, дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Рамана Матульскага "Бібліятэкі Беларусі. 3 мінулага ў будучае. 1917 — 1991".

2 мая ў бібліятэцы імя Аляксандра Пушкіна шанавалі ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны. А 9 мая ў гарадскім парку ладзілася патрыятычная культурна-адукацыйная акцыя "Тодзвігу, доблесці — слава і гонар!"

Пераможцы "Чароўнай рампы".

Патрыятычная акцыя ў гарадскім парку.

"Выхад" — ёсць!

9 мая адкрыўся беларускі павільён на Венецыянскай арт-біенале. Пяць састаўных аб'ектаў, у цэнтры якіх змешчаны чалавечыя скульптуры ў натуральную велічыню, размешчаныя ў гістарычным будынку на Салізада Стрэта — што зусім непадалёк ад асноўных біенальных лакацый.

Згодна з заяўленай куратарам тэмай, пажаданне "жыць у эпоху зменаў" гучыць найперш як пажаданне жыць. А змены часоў адбываюцца ўжо па вызначэнні. З гэтага пункту гледжання праект скульптара Канстанціна Селіханава і куратара Вольгі Рыбчынскай "Выхад" як нельга дакладна інтэрпрэтавае тэму.

На адкрыцці павільёна дырэктар Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў РБ і камісар беларускага павільёна Сяргей Крыштаповіч адзначыў, што работа мастака вартая галоўнага прыза. У гэты вечар павіншаваць каманду прыйшла старшы саветнік Пасольства Рэспублікі Беларусь у Італіі Вольга Далгаполава, сукуратар Уладзімір Парфянок, вядомыя мастакі Павел Вайніцкі, Максім Пятруль, Сяргей Шабохін, Таццяна Радзівілкі, Наталля Залозная, Алена Пратасевіч, Алена Атрашкевіч і іншыя калегі.

Міжнароднае журы днямі азнаёмілася з работамі ўсіх удзельнікаў — а сёлета ў Венецыі прэзентуюць свае праекты больш як 80 краін свету — і ўжо сёння, 11 мая, адбудзецца цырымонія ўручэння "Залатога льва" ды іншых прызоў біенале. А наведваць павільёны кожны ахвотны можа да 24 лістапада.

Любоў ГАЎРЫЛЮК,
Венецыя
Фота Уладзіміра ПАРФЯНКА

Ці спадабаецца ZENA "Еўрабачанню"?

Ужо ў аўторак, 14 мая, стане зразумелым, наколькі верным быў выбар беларускага прафесійнага журы, якое вырашыла адправіць у Тэль-Авіў на конкурс песні "Еўрабачанне" спявачку ZENA.

Падабаецца камусьці ці не, але нашу краіну на фэсце будзе зноў прадстаўляць англамоўная кампазіцыя — на гэты раз, Like It. Песня не з тых, што гразне на вуснах і ў галовах слухачоў. Але якія б месцы ні прарочылі ёй розныя букмекерскія канторы (пакуль яны, трэба адзначыць, настроены скептычна), усё роўна 14 мая мы ўсе сціснем ля экрану нашых тэлевізараў кулачкі і будзем хварэць за тое, каб Зінаіда Купрыяновіч такі прайшла сіта першага паўфіналу. І калі гэта адбудзецца, выступ 16-гадовай дзяўчыны, напэўна, ужо можна будзе лічыць паспяховым.

Пакуль жа да пяцёркі фаварытаў адносяць Дункана Лоўрэнса з Нідэрландаў, расіяніна Сяргея Лазарава, італьянца Махмуда, Чынгіза з Азербайджана і Джона Лундвіка са Швецыі. Цікава, што ўсе яны — акрамя італьянскага выканаўцы, які, згодна з палажэннем аб конкурсе, ужо трапіў у фінал аўтаматычна — праспяваюць у другім паўфінале, 16 мая.

Такім чынам, 14 мая, "Еўрабачанне", Ізраіль. ZENA, наперад! Каб сустрэцца з табой у наступную суботу!

Калонка рэдактара

Імя яму — Абыякавасць

Пачатак бадай самай тусовачайнай вуліцы Мінска. У размаітай галерэі вобразу, якая адлюстроўвае складанае мінулае і вясёлюю сучаснасць гэтых мясцін амаль згубіўся сціпленкі, яшчэ савецкі помнік. Ён усталяваны на месцы першага публічнага пакарання мінскіх падпольшчыкаў. Здымак той падзеі стаў бадай іканаграфічным і, напэўна, вы яго ведаеце. Бо яго ведаюць літаральна ва ўсім свеце.

Ілья СВІРЫАН

Ён ёсць у “Звычайным фашызме” Міхаіла Рома — і не толькі... Ужо ў наш век шведскі рэжысёр Рой Андэрсан “ажывіў” павешанага Валодзю Шчарбацэвіча ў сваіх культурных “Песнях з другога паверха”. А нямецкая журналістка Ангэрыт Аіх’хорн не так даўно здзейсніла самагубства, убачыўшы на тым здымку свайго бацьку.

Фонам для манумента павешаным сёння служыць рэкламны банер дражжавага камбіната. Слоган там падабралі трапна — “Всегда на подъеме!” Не верыш? Ідзі і глядзі!

Гадоў колькі таму гэта было б расцэнена як ідэалагічная дыверсія. І, зразумела, беспадстаўна. Бо імя такой з’яве зусім іншае — Абыякавасць.

Менавіта гэта я казаў некай у прыватнай гутарцы з дырэктарам Хатынскага мемарыяла Артурам Зельскім, якога дужа абурыла, што ў адным расійскім горадзе фігуру Няскоранага вылепілі з шакаладу.

А абыякавасць — уласцівасць нашай псіхікі. Часам здаровая, а часам і не.

Даволі часта гучыць: а навошта ўвогуле варушыць памяць пра тыя жудасныя падзеі? Навошта вяртацца ў стан суцэльнай траўмы? І чалавечая псіхіка, не падмацаваная (або, наадварот, падмацаваная) нейкімі крыніцамі ўздзеяння, сама сабою дае адказ: не варты. Такія ўжо яе ўласцівасць...

Некалі раней, у шчаслівым савецкім дзяцінстве, мне літаральна карцела атаясамляць сябе з героямі той вайны, і я вельмі перажываў, што мне выпала жыць у мірны час. Сёння мне ўжо не хочацца атаясамляць сябе літаральна ні з кім у тую пару. Хочацца толькі міру.

Зразумела, эвалюцыя маіх поглядаў здарылася не проста так. Я ведаў, што такое вайна, не толькі з савецкіх дзіцячых часопісаў і амерыканскіх баявікоў, якія незаўважна іх замянілі, але і дзякуючы распедам франтавікоў — таго ж Васіля Быкава і соцыяна іншых.

І гэтыя распеды вельмі важныя. Працуючы з імі, ты што-разу адкрываеш новыя дэталі. Прыкладам, ці ведаеце вы, чым бавіліся салдаты ў акопах падчас зацяжных абарончых баталій? Была ў іх такая гульня - “вшанка”, своеасаблівы аналаг прусачыных бягоў. Правілы распавядаць не буду — раптам нехта паабедуе. Але гэтая гульня гаворыць пра рэаліі той вайны куды лепей, чым любыя пафасныя выразы.

А колькі такіх сведчанняў можа кануць (ці, дакладней, ужо канула) ў Лету! Проста таму, што заклапочаныя высокімі матэрыялы мы не парупіліся пра тое, каб іх захаваць.

Хача такія простыя дэталі — самыя эфектыўныя антыдот. Бо гаварыць пра вайну, вядома ж, трэба найперш з адной прычыны: каб новыя “вясёлыя карцінкі” кагосьці не завабілі ў тую багню, якой насамрэч тая вайна ёсць.

А другая прычына — экзістэнцыяльная. Чужы досвед рыхтуе нас да складанасцяў ва ўласным жыцці, адстараніцца ад якіх не заўсёды бывае ў нашай волі. У пэўнай меры, вучыць, як да іх ставіцца.

Зрэшты, выслухоўваючы тую самую “акнопную праўду”, варта памятаць, што яна — толькі частка праўды агульнай. Толькі адзін дыскурс, адзін сегмент. Бо на вайне ёсць яшчэ і праўда генералаў — тых, хто прымае стратэгічныя рашэнні, аперыруючы пры гэтым жыццямі тысяч. І часам гэтыя дзве праўды — ваенныя мэты і памкненні чалавека — ніяк не сумяшчаюцца.

Але часам наадварот. Вельмі прыкра, што ў Польшчы сёння не гадваюць добрым словам пра Іосіфа Гусакоўскага. Майстар глыбокага танкавага рэйду з легендарнай “катукоўскай” арміі, ён у студзені 1945 года, здаецца, пераўзышоў сам сябе! Апынуўшыся ў Вісла-Одэрскай на вастрыні ўдару, яго брыгада праходзіла па сотні кіламетраў у дзень, рассяючы жалезным кіламам абарону немцаў і спрыяючы таму, каб гаралды і вёскі вызваліліся з ходу. Тым самым, ратуючы іх ад абстрэлаў і бамбёжак.

Але яшчэ больш прыкра, што і ў нас мала хто ведае пра гэтага ўраджэнца Магілёўшчыны. Хача жыццярэй двойчы Героя Савецкага Саюза, які літаральна цудам уратаваўся ў гады Вялікага тэрору, варты яшчэ таго “Чапаева”. Ды, на жаль, не знята пра яго пакуль ніводнага фільма.

Хіба ж гэта не абыякавасць?

У красавіку у Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны прайшла VI Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Вызваленне Беларусі. Памяць скрозь гады”, якую разам з музеем ладзілі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і расійскі фонд “Гістарычная памяць”. “К” друкуе сіцлы пераказ таго, што удалося абмеркаваць даследчыкам.

Антон РУДАК / Фота warmuseum.by

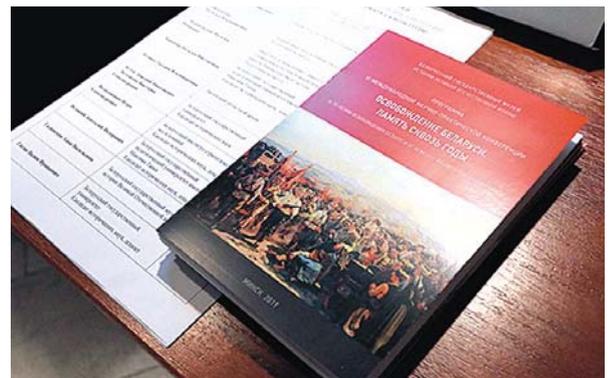
Уласны погляд на агульную гісторыю

Канферэнцыя была прымеркаваная да 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нацысцкіх захопнікаў. Вітаючы яе ўдзельнікаў, намесніца дырэктара музея па навуковай рабоце Ганна Галінская пералудзіла адначыла, што ў Беларусі акупанты з першых дзён вайны сутыкнуліся з супрацівам не толькі з боку арміі — супраць іх выступіў увесь народ, пачынаючы ад апалчэнцаў Магілёва ды Гомеля і іншых гарадоў. Мірнае насельніцтва змагалася супраць ворага не толькі са зброяй у руках, але і аказваючы дапамогу арміі. А ўжо пазней бесчалавечны акупацыйны рэжым і нацысцкая палітыка знішчэння ў дачыненні да жыхароў Беларусі выклікалі магутны супраціў і прывялі да ўзнікнення шматтысячнага партызанскага руху, які зрабіў вялікі ўнёсак у справу перамогі над захопнікамі.

ГОСЦІ ЗАПРАШАЮЦЬ ДА СУПРАЦОЎНІЦТВА

Прадстаўнік расійскага Федэральнага агенцтва па справах Садружнасці Незалежных Дзяржаў, суайчыннікаў, якія пражываюць за мяжой, і па міжнародным гуманітарным супрацоўніцтве (“Россотрудничество”) **Леанід Макураў** ў сваім прывітальным слове падкрэсліў, што падчас Вялікай Айчыннай вайны савецкіх рэспублік адстаялі сваю незалежнасць у “мясарубцы, у якой зламаліся амаль усе краіны Еўропы”. Ён згадаў, што памяць аб вайне на паставешкай прасторы застаецца надзвычай актуальнай — не ў апошняю чаргу таму, што тыя падзеі так ці іначэй закранулі амаль кожную сям’ю.

Леанід Макураў выказаў меркаванне, што ў Вялікай Айчыннай вайне перамаглі не Расія ці Беларусь, а шматнацыянальны савецкі народ, які ў той час склаўся з прадстаўнікоў сённяшніх суверэнных дзяржаў. Ён таксама адзначыў, што трэба змагацца супраць спробаў перапісвання гісторыі, і нагадаў пра рашэнні ў

кірунку супрацоўніцтва ў справе ўшанавання ахвяр і герояў вайны, прынятыя нядаўна ў Маскве падчас сумеснага пасяджэння калегій Міністэрстваў культуры Расіі і Беларусі.

Выканаўчы сакратар расійска-беларускай асацыяцыі гісторыкаў “Саюзная ініцыятыва памяці і згоды” **Дзмітрый Суржык** прадставіў увазе аўдыторыі першы нумар часопіса “Белорусское историческое обозрение”. Другі яго нумар, які мае выйсці ў чэрвені, будзе прымеркаваны да 75-годдзя вызвалення Беларусі. Дзмітрый Суржык заклікаў гісторыкаў да супрацоўніцтва з выданнем і наогул да ўсталявання трывалых сувязяў для далейшых спольных даследаванняў гісторыі Беларусі і Расіі.

Дырэктар расійскага фонду “Гістарычная памяць” і адзін з арганізатараў канферэнцыі **Аляксандр Дзюкаў** звярнуў увагу, што погляды на падзеі вызвалення Беларусі ў 1944 годзе з расійскага і беларускага пункту гледжання істотна адрозніваюцца. З пункту гледжання расійскіх гісторыкаў вызваленне Беларусі бачыцца толькі адным з этапаў вайны і крокаў да поўнага вызвалення Усходняй Еўропы, у той час як беларусы ацэняюць падзеі лета 1944 года як больш істотную з’яву — як пазбаўленне ад бесчалавечнага рэжыму акупантаў, які ставіў сваёй задачай знішчэнне народа. Аляксандр Дзюкаў выказаў шкадаванне, што ў Расіі мала гадваюць пра тую велізарную пану, якую давалася запіліць беларусам за перамогу ў вайне.

ЗА ДВА ГАДЫ ДА “БАГРАЦІЁНА”

Падчас пленарнага пасяджэння прагучалі даклады беларускіх гісторыкаў, якія падкрэслілі і развілі выказаную Аляксандрам Дзюковым думку аб тым, што беларускі погляд на падзеі вайны і вызвалення мае сваю спецыфіку ў параўнанні з расійскім.

Загадчык аддзела вайскавай гісторыі Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь **Аляксей Літвін** выступіў з дакладам, прысвечаным узаемадзеянню партызан Беларусі з Чырвонай арміяй падчас аперацыі “Баграціён”. Перадусім ён звярнуў увагу на паняткавы апарат, то бок, на тэрміналогію, якую ўжываюць гісторыкі, гаворачы пра падзеі лета 1944 года. Навуковец прапанаваў выкарыстоўваць у дачыненні да гэтага перыяду больш дакладны тэрмін “поўнае вызваленне тэрыторыі Беларусі”, каб падкрэсліць, што асобныя — і даволі вялікія — тэрыторыі БССР былі вызваленыя ад захопнікаў сіламі партызан яшчэ ў 1942 годзе, і нацысцкі акупацыйны рэжым там

быў дасягнуты падчас ніводнай вайскавай кампаніі на іншых франтах. Прычым партызаны вызвалілі многія мястэчкі і стратэгічна важныя транспартныя вузлы яшчэ да падыходу частак Чырвонай арміі. Падводзячы вынікі, Аляксей Літвін заявіў аб неабходнасці стварэння грунтоўнай навуковай працы аб узаемадзеянні партызанскага руху з Чырвонай арміяй.

Загадчык кафедры гісторыі Беларусі Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Аляксандра Пушкіна прафесар **Уладзімір Здановіч** падчас свайго даклада, прысвечанага агляду гістарыяграфіі па тэме акупацыйнага рэжыму, звярнуў увагу на тое, што доўгі час у айчынай гістарыяграфіі падкрэсліваўся толькі гераізм воінаў і партызан, а трагічным старонкам жыцця пад акупацыяй надавалася значна менш увагі. На сучасным этапе развіцця беларускай гістарычнай навукі гэтая сітуацыя выпраўляецца: увага даследчыкаў усё часцей змяшчаецца на праблемах гісторыі акупацыі, штодзённасці на акупаваных тэрыторыях, структуры нямецкай адміністрацыі — акурат такой тэматыцы прысвечаная

з’ява. Дакладчык адзначыў, што сёння вярта размяжоўваць добраахвотную і вымушаную калабарачыню — то бок, усведамляць розніцу паміж супрацоўніцтвам з ворагам па сваёй волі (у сферы палітыкі, ідэалогіі, ва ўзброеных фарміраваннях і гэтак далей) — і вымушанай працай пад нямецкім кантролем (напрыклад — у сферы адукацыі, сацыяльнага забеспячэння і гэтак далей).

Адзначыўшы поспехі айчынай навукі ў даследаванні гісторыі акупацыі і публікацыі крыніц па гэтай тэме, Уладзімір Здановіч падкрэсліў, што сёння перад беларускімі гісторыкамі стаіць задача стварыць таксама грунтоўную працу і па акупацыйным рэжыме, акрэсліўшы асаблівасці яго палітыкі ў розных адміністрацыйных адзінках, якія былі створаны нацыстамі на тэрыторыі Беларусі. Варта надаць увагу таксама асвятленню ідэалагічнага супрацьстаяння розных бакоў канфлікту падчас акупацыі

Загадчык аддзела публікацыі Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь **Міхаіл Скамарошчанка** выступіў з дакладам, у якім прадставіў канцэпцыю стварэння і напуўнення віртуальнай энцыклапедыі “Партызаны Беларусі”, якая дазволіць стварыць уяўленне аб асабовым складзе партызанскіх фарміраванняў, што дзейнічалі на акупаванай тэрыторыі БССР. Акрамя базы звестак аб партызанах, віртуальная энцыклапедыя мусіць змяшчаць копіі документаў па гэтай тэме.

ПАМЯТАЎ УСІХ, ХТО ЗМАГАЎСЯ ПОПЛЕЧ

На секцыях канферэнцыі выступілі яшчэ каля трох дзясяткаў даследчыкаў з Беларусі і Расіі. Многія даклады раскрывалі тэмы лакальнай гісторыі перыяду акупацыі, розныя аспекты акупацыйнага рэжыму, гісторыю пасляваеннага аднаўлення і пераадолення наступстваў акупацыі, а таксама праблемы мемарыялізацыі і захавання памяці аб героях і ахвярах вайны. Шэраг прадставленых дакладаў быў прысвечаны баявым дзеянням розных родаў войск падчас аперацыі “Баграціён”, удзелу прадстаўнікоў розных нацыянальнасцяў у барацьбе супраць нацызму, ролі спецслужбаў ваюючых бакоў у супрацьстаянні на тэрыторыі Беларусі, удзелу медыкаў у ваенных дзеяннях і гэтак далей.

Сярод асноўных тэм, якія былі ўзнятыя на канферэнцыі, можна назваць спецыфіку вайскавай аперацыі па вызваленні Беларусі, якая заключалася ў актыўным узаемадзеянні Чырвонай арміі з партызанскім рухам, які набываў у Беларусі надзвычайны маштаб. Лейтматывам таксама гучала думка аб важнасці ўласнага беларускага погляду на падзеі вайны і акупацыі, а таксама падкрэслівалася і неабходнасць захавання памяці аб міжнацыянальным характары антыгітлераўскага супраціўлення ў Беларусі. Была адзначана і асаблівая важнасць высвятлення імён тых, хто загінуў альбо прапаў без вестак на вайне, вызначэння месцаў іх пахавання. Працягваць гэтую працу даядзецца і наступным пакаленням.

Дзяжурны па нумары

Нецэнзурнае бяспамяцтва?

Памылкі і недакладнасці ў надпісах на воінскіх пахаваннях — з’ява, на жаль, нярэдка. Але часам такі ненаўмысны агрэх можа выглядаць не проста непрыгожа — нават непрыстойна.

Нядаўна давялося мне завітаць у Мінску на Чарнігаўскія могілкі. Так яны называюцца афіцыйна, бо знаходзяцца пры вуліцы Чарнігаўскай — гэта непалаток ад старога мінскага аэрапорта, на месцы якога цяпер ужо з’яўляюцца пакрысе новыя кварталы. А некалі гэта былі могілкі вёскі Лошчыца — яна знаходзілася там, дзе цяпер 1-шы Трубыні завулак, які вядзе ад вуліцы Кіжаватава да саміх могілак.

Гэтую Лошчыцу ў савецкія часы называлі 2-й — каб адрознічаць яе ад той Лошчыцы, якая ля сутоку аднайменнай рэчкі і Свіслачы, дзе знаходзіцца відомы парк і сядзіба. А тут, непалаток ад Чарнігаўскіх могілак, за рэчкай Лошчыцай, ёсць вуліца, якая так і называецца — 2-я Лошчыца. Яшчэ нядаўна ў яе канцы стаялі падмуркі сядзібнага дома шляхецкага роду Немаршанскіх — таму і Лошчыцу гэтую часам называлі Немаршанскай.

Дык вось, сённяшнія Чарнігаўскія могілкі ўзніклі некалі пры вёсцы Лошчыцы Немаршанскай, таму яны ўжо доўгі старыя, хоць і зусім невялікія. Ёсць тут пахаванні і надмагіллі яшчэ з XIX стагоддзя, ёсць і навейшыя. Але найперш кідаецца ў вочы масіўны надгробак пры ўваходзе на могілкі, усталяваны ў 1975 годзе. На белай пліце сілуэт савецкага салдата ў касцы і надпіс “Слава павішам за родзіну!” Таксама ёсць сціглая металічная шыльдачка, дзе напісана, што тут пахаваны чырвонаармейцы, якія загінулі ў ліпені 1944 года. На шыльдзе пазначаныя тры дзевячыя прозвішчы і адно мужчынскае, а імёны яшчэ адзінаццаці пахаваных невядомыя. Якіх гадоў пяць таму шыльда была іншая, але на ёй былі два імёны, а невядомыя заставаліся 13. Цяпер, на першы погляд, сітуацыя палепшылася. Але гэта не зусім так.

Мне давялося так падрабязна пераказаць змест шыльды, бо працывагаць яе гэтак на старонках газеты я не магу. Усё таму, што там прысутнічае асацыяцыя з непрыстойным словам. Яго не надрапаў хуліган — яго вытравіравана пры вырабе шыльды. Я нават вачам сваім не паверыў, калі пабачыў яго. Але гэтая прыкрытая памылка ў напісанні экзатычнага для нас жаночага імёны, на жаль, сапраўды была дапушчана.

Мне не давялося сядзець па архівах, каб высветліць, як магла ўзнікнуць гэтая памылка і як яе можна выправіць. Я проста пашукаў у інтэрнэце прозвішчы людзей, якія пазначаныя на помніку, і даведаўся абставіны іх гібель. Увечары 5 ліпеня 1944 года нямецкія бамбардзіроўшчыкі атакавалі мінскі гарадскі аэрадром. Там, у вызваленне два дні таму горадзе, ужо размяшчаліся савецкія самалёты і лётчыкі. Чацьвёра з іх і загінуў падчас налёту. Адна бомба патрапіла ў будынак вузла сувязі, забраўшы жыцці трох салдат. Вось іх імёны: Праскоўя Паўлава, Маіла Хамідуліна і Тацыяна Цярэшына. Таксама загінуў гвардыі сяржант Мікалай Зарочнеў. Усім ім было трохі болей за 20.

Гэтыя імёны ёсць на той злашчаснай шыльдзе. Але ў адно з іх закралася недарэчная памылка. І нават не адна: не толькі ў імя, а яшчэ і ў імя па бацьку.

Хто вінаваты? Той, хто склаў гэтую шыльду? Хто вырабляў шыльду? Мо і не так важна высвятляць, хто менавіта — але выправіць вярта абавязкова. І чым хутчэй, тым лепш.

Факт, што шыльда ўсталяваная, да яе прыходзяць, прыносяць кветкі, учытваюцца ў надпіс...

А яшчэ ёсць звесткі, што могуць быць вядомыя імёны як мінімум чатырох з тых адзінаццаці ахвяраў авіяналёту, якія пакуль застаюцца на помніку неназванымі. Тыя імёны вярта было б спраўдзіць і таксама дадаць на новую, выпраўленую шыльду.

І самы час заняцца гэтым напярэдадні ўгодкаў Вызвалення Беларусі.

больш ніколі не аднавіўся. Так, за два гады да аперацыі “Баграціён” былі ачышчаныя ад гітлераўцаў 14 сельсаветаў Віцебскай вобласці, а пазней — раённыя цэнтры Клічаў і Бягомль. Ствараліся іншыя партызанскія зоны, свабодныя ад захопнікаў.

У падмацаванне такога меркавання Аляксей Літвін прыгадаў словы свайго ўніверсітэцкага выкладчыка, доктара філасофскіх навук і былога партызана брыгады Заслонава Мікалая Крукоўскага: “Мяне ніхто не вызваляў — я ваяваў, я ні дна не быў у палоне, я заўжды быў са зброяй у руках”. Дакладчык адзначыў, што падчас аперацыі “Баграціён” узаемадзеянне паміж партызанамі і арміяй было ўсталявана на такім высокім узроўні, які не

большасць дысертацый, датычных гісторыі Вялікай Айчынай вайны, абароненых у незалежнай Беларусі.

Зразумела, даследаванне трагедыі мірнага насельніцтва пад акупацыяй не адмаўляе гераізму тых, хто змагаўся са зброяй у руках — наадварот, яго толькі падкрэслівае і дазваляе стварыць больш поўнае уяўленне аб гісторыі вайны ў Беларусі.

Уладзімір Здановіч звярнуў таксама увагу на тое, што ўсё большую зацікаўленасць у даследчыкаў выклікае тэма калабарачыні, якая ў савецкі перыяд не магла быць даследаванай у поўнай меры з-за абмежаванага доступу да крыніц і ідэалагічных установак, якія дыктавалі выразна негатывнае стаўленне да гэтай

“Рэдкая птушка даляціць да сярэдзіны Дняпра”. Мабыць, цяжка знайсці чалавека, які б хоць раз у жыцці не пачуў гэтае выслоўе Мікалая Васільевіча Гогаля альбо не скарыстаў яго сам. Гэта літаратурны вобраз, дзе гіпербала — рэч натуральная, а часам і неабходная. А калі дапасоўваць яе да рэчаіснасці, то могу сказаць, што рэдкі журналіст або турыст даедзе да Лоева — які акурат і стаіць на згаданым класікам Дняпры. Мой калега Яўген Рагін, які ў рэдакцыі адказны за рэгіянальную культуру і праз гэта аб’ездзіў нашу краіну ўздоўж, упоперак і па перыметры ды бадай усіх адказных культуротнікаў у твар ведае — нават ён у Лоеве не бываў!

Пётра ВАСІЛЕЎСЬКІ,
Мінск — г.п. Лоў — Мінск

Рака. Помнік.

Лоў — гарадскі пасёлак на Гомельшчыне, раённы цэнтр. Насельніцкаў, паводле афіцыйнай статыстыкі, каля сямі тысяч. Сядзібнай забудовы значна больш, чым шматкватэрных дамоў. Лічы, мястэчка. Але гісторыю мае не менш насычаную, чым вялікія гарады. Вядомы з XVI стагоддзя. Меў Магдэбургскае права. На гербе паселішча — старажытны замак і рачныя хвалі. У гэтай выяве ўва-соблена сутнасць Лоева як фарпоста на важным скрываўанні водных шляхоў.

Тут Сож упадае ў Днепр. Прыгажосць выключная... Але раней, калі рэкі былі галоўнымі дарогамі, гэтае геаграфічнае становішча ўспрымалася найперш у прамагачным ракурсе. Калісьці ў Лоеве ладзілася з дзясяткаў кірмахоў у год!

Зразумела, што было шмат ахвочых усталяваць над Лоўскім замкам свой сцяг і валадарыць над стратэгічна важнай пра-сторай. Таму неаднойчы даводзілася мясцоваму люду за зброю брацца, каб сваё бараніць.

Не зменшылася гэтая стратэгічная роля мястэчка і ў апошнюю вайну. Менавіта тут адбываўся адзін з важных эпизодаў адной з кульмінацыйных яе бітваў, якая так і называецца: за Днепр. Гэтаму прысвечаная галоўная сённяшняя знакамціца горада і раёна — Музей бітвы за Днепр. Менавіта ён і быў мэтай майё камандзіроўкі.

“ТУТ ПАЧЫНАЕЦЦА НАША РАДЗІМА”

Музей складае адзіны комплекс з мемарыялам у гонар тых, хто штурмаваў “Усходні вал”, створаны акупантамі на Дняпры. Нямецкая прапаганда, таксама схільная да гіпербалізацыі, абвясціла, што хутчэй рака пачае ад мора да сваіх ручаёў, чым савецкія войскі прыйдучы

на яе правы бок. Ды, тым не менш...

Фарсіраванне Дняпра было цяжкім, лік ахвяраў штодня ішоў на тысячы. Але ўрэшце на правым беразе ракі былі створаны 23 плацдармы, у ліку якіх былі не толькі знакамітыя потым Букрынскі і Люцэжскі, але і Лоўскі. Пра напружанасць баёў на гэтым адносна невялікім адрэзку фронту сведчыць хаця б той факт, што Залатоў зоркай Героя Савецкага Саюза за здарыццё Лоўскага плацдарма былі ўзнагароджаны 365 ваяроў! Не ведаю, ці было на беларускіх землях яшчэ нешта падобнае...

Невыпадкова ў мясцовага кіраўніцтва ў свой час нават была фантастычная (інакш не скажаш) думка дамагчыся прысваення Лоеву звання “Горад-герой”. Занесці яго ў адзін спіс са Сталінградам, Севастопалем, Масквой, Мінскам...

Зразумела, у прэстыжны (а пасля знікнення Савецкага Саюза ўжо і закрыты для новых сяброў) клуб прыдняпроўскае мястэчка не пусцілі. Але ініцыятыва ў любым выпадку не была безвыніковай: у 2009 годзе Лоў атрымаў ад Прэзідэнта Беларусі Ганаровую граматы і Вымпел “За мужнасць і стойкасць у галы Вялікай Айчыннай вайны”. Цяпер разам са сцягам горада памежнікі выносяць гэты вымпел на важныя мерапрыемствы.

Чаму менавіта памежнікі, а не, напрыклад, вайскоўцы? Бо па Дняпры праходзіць дзяржаўная мяжа Рэспублікі Беларусь. Ва ўсіх гарадах нашай краіны, дзе я бываў, бачыў плакаты “Я люблю (далей назва горада)!” А ў Лоеве гасцей сустракае білборд “Тут пачынаецца наша Радзіма”. Асабіста мяне гэты слоган уразіў і ўсхваляваў. У ім, як у формуле, злучаны радзіма малая і Радзіма з вялікай літары.

МЯСЦОВЫ БРЭНД, ЯКІ МОГ БЫ СТАЦЬ НАЦЫЯНАЛЬНЫМ

Музей як турыстычны аб’ект уваходзіць у “Залатое кольца Гомельшчыны”. Адкрыўся ён 9 мая 1985 года. Такім чынам, у наступным годзе мае быць юбілей — 35 гадоў. Але, калі адштурхоўвацца ад пастановы пра ягонае стварэнне, прынятай двума гадамі раней, дык пачаць святкаваць можна было б ужо летася. У любым выпадку, музей мае сваю гісторыю — і даволі немалую, зважаючы на наш хуткаплынный век. Прынамсі, для некалькіх пакаленняў лоўцаў ён стаў адметным знакам малой радзімы.

Менавіта жыхары Лоўшчыны і прылеглых раёнаў складаюць асноўную частку наведвальнікаў устаноў. Хаця, пры пэўных варунках, мог бы Музей бітвы за Днепр стаць і нацыянальным брэндам, заняўшы пачэснае месца ў тым маршруце, дзе ёсць і мужны ды трагічны 1941 год, і пачатак вызвалення Беларусі, і трыумф Перамогі. Хацелася б...

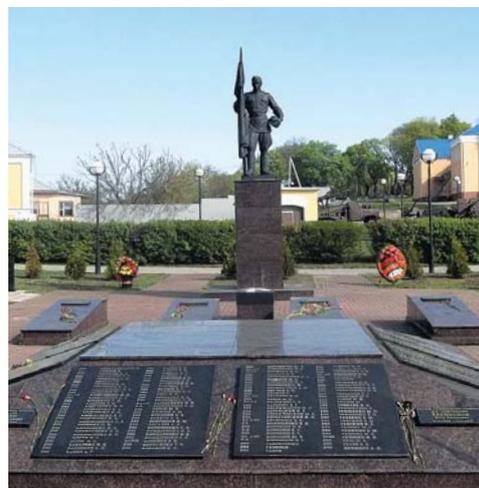
Можа, некалі так яно і будзе, але, падазяю, не ў хуткім часе. Бо для гэтага сам Лоў і прылеглыя рэгіён трэба ўзняць на новую

ступень развіцця, стварыць інфраструктуру, якая больш-менш адпавядае патрэбам сучаснага вандроўніка. Каб у людзей, неабякавых да айчыннай гісторыі, была матывацыя выпраўляцца ў гэты няблізкі ад сталіцы свет.

ПСІХАЛАГІЧНЫ ДЫСКАМФОРТ

Я матывацыю меў, таму што ехаў у Лоў па справе. А вось калі б выпраўляўся як вандроўнік — па ўражанні і эмоцыі — дык, будзьма ўжо шчырымі, яшчэ падумаў бы, ці трэба мне тое. Паміж Мінскам і Лоевам недзе 320 кіламетраў. Са сталіцы наўпрост да Лоева на працягу дня ідзе некалькі маршрутаў. Знаходжанне ў дарозе — пяць — шэсць гадзін. Але патрапіць на іх бывае досыць праблема. А калі ехаць “на перакладных” (скажам, спачатку да Гомеля, а там перасаджвацца на нейкі транспарт да Лоева), дык дарога зойме ўжо мінімум гадзін сем. Каб прымусяць цікаўнага турыста ахвяраваць столькі часу, патрэбны адмысловы стымул.

Праз свае журналісцкія вандроўкі і прызвычаіўся да таго, што паўсюдна ўздоўж дарог бачыш прыблізна аднолькавыя адзнакі

цывілізацыі — дагледжаныя вёскі, катэджныя пасёлкі, гіпермаркеты, кавярні. Паўсюль — па ўсіх напрамках, ва ўсіх рэгіёнах. Тут жа на працягу трох гадзін, пачынаючы недзе ад Парычаў, я бачыў за акном толькі роўнае поле, калі-ні-калі з рэдкімі пералескамі. Жытло і прыдарожная інфраструктура адсутнічае. Пасажыры выходзяць на прыпынках пасярод роўнядзі і знікаюць у гэтым бязлюдзі як сталкеры ў Зоне... Калі я спытаўся ў маіх спадарожнікаў, а дзе ж тут людзі жывуць, мне адказалі: за некалькі кіламетраў ад дарогі.

Ужо потым, у Лоеве даведаўся: калісьці тракт на самрэч праходзіў праз вёскі — якія, што абсалютна лагічна, стаяць бліжэй да вадзі. Значыць, і краўдзі з акна самахода (ці якой карэты) былі больш прывабныя. Потым збудавалі шашу, якая звязвае адносна буйныя паселішчы — Хойнікі, Брагін, Лоў... Вёскі ж засталіся ўбаку. На працягу згаданых трох гадзін нашу маршруткі ніхто не абганяў, ніхто не ехаў насустрэч. Гэтая акалічнасць і сам краўдзі — роўнядзь без знакаў прысутнасці чалавека — прымусяла мяне

згадаць песню “Степь да степь кругом, путь далёк лежит...” і далей пра тое, што “в той степи глухой умирал ямщик”. На некаторых участках дарогі адключалася мабільная сувязь. Падумалася: а што будзе, калі маршрутка зламаецца? Ці прыйдзе хто на дапамогу? Я разумею, што гэта не болей чым беспадстаўны жак жыхара мегаполіса, які трапіў у адкрытую прастору. І ўсё ж, псіхалагічны дыскамфорт — у наяўнасці...

калі людзі яшчэ добра памыталі ваеннае ліхалецце і лічылі за шчасце ўжо саму наяўнасць даху над галавой. Калі пра якасць жыцця, пра ўтульнасць, зручнасць, камфорт гаворка нават не ішла. Гарачая вада ў гатэлі адсутнічае хранічна. Мэбля, інтэр’еры — нібыта з забытых савецкіх фільмаў пра працоўныя падзвігі на далёкай паліне.

Зрэшты, такі несамавіты стан побыту можна патлумачыць тым, што

фестываль і давалася, што называецца, трымаць твар перад гасцямі, у тым ліку замежнымі. І гэта сімптоматычна.

У гатэлі і на аўтастанцыі немагчыма было распаляцца карткай. Не дзейнічалі тэрміналы. А банкаматаў у горадзе небагата. Пагадзіцеся, усё гэта не спрыяе ператварэнню Лоева ў турыстычны цэнтр — нават пры наяўнасці цудоўных краявідаў і годнай гісторыі. Не дзіва, што госці бываюць тут завы-

падштурхнула пакінуць Мінск? Адказвае: цікавая работа! У Лоеве разам з сябрамі-паплетнікамі ён спрабуе рэалізаваць адметны праект — стварыць антываенны музей з ваеннай экспазіцыяй.

Мае суразмоўцы адразу ж зладзілі мне экскурсію па мемарыяльным комплексе, падразна і цікава распавёўшы пра яго стварэнне. Мемарыял немалы па сваім маштабах: ён складаецца з абеліска ў гонар вызваліцеляў, які стаіць па цэнтры плошчы, помніка над пахаваннем ваяроў, што загінулі пры вызваленні горада, алеі герояў, пляцоўкі, дзе прадстаўлена баявая тэхніка, рэканструкцыі штабной зямлянкі і, уласна, будынка музея.

Абеліск нагадвае формай сціплае салдацкае надмагілле з чырвонай зоркай

брацкая магіла. Завяршыліся працы ў 2015-м. Некаторыя элементы — той жа абеліск 1966 года — мне падаліся крыху архаічным. Відаць, цяпер рабілі бы інакш. Сёння гэта ўжо не толькі помнік вайскавай славы, але і ўзор эстэтыкі, якая адышла ў нябыт разам з савецкай эпохай. Да таго ж, адзначу, усе аб’екты добра ўпісаныя ў прыродны ландшафт і гаральскае асяроддзе.

МУЗЕЙ З ПЕРАБУДАВАНАГА ЖЫТЛА

Канкрэтна ў музей я патрапіў ужо наступным днём. Стан яго не тое каб надта ўразіў. Няўзбореным вокам відаць, што сродкаў сюды ўкладзецца не надта шмат.

Што да пытання калраў... Здавалася б, Лоеўшчына, у адрозненне ад суседніх Хойнікаўшчыны і Брагіншчыны, лічыцца чыстай ад ралыячыі. Аднак усё адно знаходзіцца не так і шмат ахвотныца не так і шмат ахвотныца звязваць свой лёс з гэтым рэгіёнам. Пэўна, яго аддаленасць ад вялікіх гарадоў усё ж даецца ў знак. Таму досвед спадара Генадзя — гэта, хутчэй, выключэнне.

Добра, што ёсць Музей бітвы за Днепр, кажа падчас экскурсіі спадарыня Ксенія. Добра што захоўваецца памяць пра Вялікую Айчынную. Я пагаджаюся, але і сам заўважаю, што памяшканне для музея не надта зручнае. І спраўды, гэта не спецыяльны будынак, пры стварэнні якога зыходна ўлічваюцца музейныя стандарты і патрабаванні, а прыстасаваны пад культурную ўстанову колішні жылы дом на некалькі кватэр.

Амаль усю ягоную прастору займаюць дзве залы пастаяннай экспазіцыі. Тут узоры зброі, асабістыя рэчы ўдзельнікаў баёў, фотаздымкі... Для зменных выстаў адвядзенае маленькае фая — што, вядома ж, вельмі нязручна. Фонды размешчаны на самі квадратныя метрах, увесь штат музея — чатыры супрацоўнікі — месціцца на трынаццаці з паловай! Падзяліце — і вы зразумеце сутнасць вядомага выслоўя “людзі сядзяць на галавах адзін у аднаго”.

Менавіта ў гэтым сумоўі я бачу асаблівую перспектыву. Калі музей людзям патрэбны, дык ён будзе.

ПРА ВЯЛІКІЯ ПДЗЕІ ПРАЗ ЧАЛАВЕЧЫЯ ЛЁСЫ

На думку Генадзя Сівохіна, рэгіянальным музеем ваеннай тэматыкі не трэба быць клонам сталічнага Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. У апошнім моцна выяўлены ідэалагічны чыннік, і гэта натуральна. Так робіцца і паўсюль у свеце. А вось пазасталівай, у невялікім гарадку, можна распавядаць пра нацыянальнага, больш

таго, глабальнага маштабу падзеі ў іншай танальнасці — праз людскія лёсы, праз сямейныя гісторыі, праз побытавую канкрэтыку.

— У невялікім музеі ёсць болей магчымасцяў “працаваць” з мікрагісторыямі і канкрэтнымі асобамі, — кажа ён. — Вывучаць уплыў вялікіх гістарычных падзей на лёс мясцовых — тутэйшых — людзей. І менавіта гэта найперш цікава нашай камандзе.

У гэтым рэчышчы зроблены апошні на сёння праект музея — “Узглядваючы забытае”. Лоеўцы прынеслі ў яго сцены матэрыялы, датычныя перыяду Вялікай Айчыннай: сямейныя фатаграфіі, партрэты сваякоў, лісты... І атрымаўся аповед пра вайну з пазіцыі звычайнага чалавека, уцягнутага міма сваёй волі ў падзеі сусветна-гістарычнага значэння. Музейшчыкам засталася толькі размясціць гэтыя дакументы на планшэтах.

Ні спадарыня Ксенія, ні спадар Генадзь не бачаць патрэбы ралыкальнай перабудовы асноўнай экспазіцыі — прынамсі, гэта для іх зусім не самамэта. Па-першае, у ёй прадстаўлены ўнікальныя артэфакты. Па-другое, яна сама з’яўляецца ў нейкім сэнсе помнікам гісторыі, бо паказвае, як ваенныя падзеі трактаваліся ў мінулым. Але абпіраючыся на гэты прадметны шэраг, можна паказаць тую вайну з трохі іншага ракурса, які многім можа падацца нечаканым.

Лоеўскія музейшчыкі маюць сярод мясцовага люду нямаля аднадумцаў. У стварэнні музейных фондаў дапамагаюць валантэры. Калі трэба, дапамагаюць уласным транспартам. Музей даўно стаў для жыхароў гарадка сваясаблівым клубам, дзе яны збіраюцца дзеля сяброўскага сумоўя.

Менавіта ў гэтым сумоўі я бачу асаблівую перспектыву. Калі музей людзям патрэбны, дык ён будзе.

Калі ішоў на аўтобус на зваротны шлях, зноў засяродзіўся на плакаце “Тут пачынаецца наша Радзіма”. Цудоўны слоган! Але большую частку жыцця я пражыў у Савецкім Саюзе, таму зямлю і на тым беразе Дняпра не ўспрымаю як замежжа. Гэтаксам думалі і салдаты, якія ў 1943 годзе фарсавалі вялікую славянскую раку.

Не ведаю, ці пагодзіцеся вы са мною. Але я вельмі рады, што лоеўскія музейшчыкі як мелі супраць з украінскімі калегамі за савецкім часам, так і цяпер яе доўжаць.

Музей

“Мястэчка-герой” і яго перспектывы

Фрагменты мемарыяла і музейнай экспазіцыі.

чай хіба праездом, дый тое пераважна з бліжэйшых раёнаў.

ВАЕННЫ ПМНІК, ЗНАК ЧАСУ

Дабраўся ў Лоеў я толькі позна ўвечары. Сустрэлі мяне дырэктар музея Ксенія Сямашка і старшы навуковы супрацоўнік Генадзь Сівохін. Ён мінчук. Да наядуняга часу працаваў у нашай газеце, дзе асвятляў праблемы захавання гісторыка-культурнай спадчыны. Ксенія нарадзілася ў Лоеве, скончыла Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка. Для яе вяртанне на малую радзіму было справай натуральнай. А Генадзь? Не ўтрымаўся запытацца: што яго

наверсе, якія ставілі непасрэдна на месцах баёў — але ў шмат разоў павялічанае. Ён з’явіўся раней за ўсе астатнія аб’екты мемарыяла і зыходна быў не такі высокі. У часе пазнейшай рэканструкцыі яго надбудавалі ажно на шэсць з паловай метраў. Алея героёў складаецца з памятных знакаў у гонар тых самых 365 Герояў Савецкага Саюза, якія адзначыліся ў баю на Лоеўскім плацдарме. Баявая тэхніка часткова аналагічная той, што была ў Вялікую Айчынную, а часткова — пазнейшая. Так што пра поўную гістарычнасць яе дакладнасць гаварыць не даводзіцца — але моладзі і дзецям цікава.

Мемарыял пачаў стварацца яшчэ ў тым самым 1943 годзе, калі з’явілася

Я ведаў, што лоеўская гасцініца — далёка не “хілтэн”. Чакаў, што будзе нешта падобнае на ўжо звыклыя мне гатэлі ў райцэнтрах — скажам, у Паставах. Але тут я трапіў, лічы, у 50-я гады мінулага стагоддзя — тыя часы.

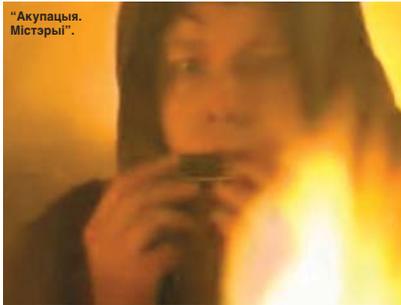
ў горадзе фактычна не бывае прыездных, дзеля якіх варта было б завіхацца. А для сваіх і так сыйдзе. Дарэчы, у тых жа Паставах гасцініцу пачалі даводзіць да ладу, калі ў горадзе стала атабарыўся міжнародны музычны

“Ідзі і глядзі”.

“Ванок санетаў”.

“Акупацыя. Містарыг”.

Для беларускага кінематографа тэма вайны заўжды была стрыжнявой. І апрача твораў, што ўзніклі праз “павеў часу”, яна спарадзіла і сапраўдныя шэдэўры — стужкі, якія і сёння можна па праву лічыць гонарам айчыннага кінематографа. Шчырыя пошкі праўды рэжысёраў-шасцідзясятнікаў, трагічная гісторыя, моцная ваенная проза, якая стала асновай многіх экранізацый — усё гэта выбухнуло шэрагам выбітных фільмаў, многія вобразы з якіх сёння з’яўляюцца іканаграфічнымі.

Нэмагчыма выкрасліць з памяці хлопчыка Флёра, які пасіў ад паражытага жывёлу ў “Ідзі і глядзі”. Як і геранію “Альпійскай баллады” — юную італьянку Джулію ва ўвасабленні Любові Румянцавай, што ў жахлівай робе вязня канцлагера хаваецца падчас уцекаў. Савецкае беларускае кіно, прысвечанае падзеям Вялікай Айчыннай, мае няшмат моцных і ажыраваных сцен, якія ўражваюць сваім аўдыяльным дыяпазінам да пластычнай вобразнасцю. Да таго ж, ваенныя сюжэты давалі пісьменнікам і рэжысёрам радкую ў часы панавання цензуры магчымаць выказаць сабыстыя погляды на ідэятычнасць і свет, чалавека і чалавечнасць.

“ЦЕРАЗ МОГІЛКІ” ВІКТАРА ТУРАВА (1964)

Адна з ліку самых вядомых стужак “Беларусьфільма”. У 1995 годзе на рэжысёра Юна Урбанскага ў спіс тэмаў лепшых карцін пра вайну. У яе аснове — аднайменная апавесць Паўла Ніліна. Аднак фільм вярнуў у першую чаргу праз рэжысёрскае раізіненне Віктара Турава і бліскуючую апэратарскую працу Анатолія Забалошка. Тураў спалучае роўд-муві і ваенную драму, каб паказаць супакоіваючы зямлю (літаральна — могілкі), а таксама свядомасць людзей, якія жывуць ва ўмовах акупацыі і татальнай інфармацыйнай ізаляцыі.

Герой фільма — староста Сазон Іванавіч і Ева, якая працуе на службе ў акупіраваным годзе — гэта асобы, вымушаныя прымаць “правілы гульні” ў складанай сітуацыі. Ніхт не змяняючы ні мужнасці, ні самаадданасці гэтых людзей, аўтар намагаецца данесці іх пазіцыю. Проста гэта не фронт, а вайна ў іншых умовах. Малыя партызан Міхас напачатку ставіцца да вышэйгаданых пераможцаў з насаровамі, але потым прызнае іх праўду.

“ІДЗІ І ГЛЯДЗІ” ЭЛЕМА КЛІМАВА (1985)

Фільм, які ўваходзіць у “топ” ці не ўсё ройтэнгавы лепшых карцін свету, створаны паводле твораў Алесі Адамовіча. Элем Клімаў дае глядзю літасі, паклікаючы ў яго памяць шэраг папярэдае жудавых вобразаў вайны. Палаючы сваям і спадарожным вобразам, атэаталіна і вэр’ітэталі дэўчынкі са сваяком у ролі, бабуца ў лоўку на фоне ахопленай паломыем вёскі, “фотаздымак на памяць”, дзе фаншынкці залонкі паізуруюць, прыстаўляючы зброю да галавы хлопчыка... Гэта шчырка глядзю, але і шчырка забавы.

Аднак ваенна алазначыць і тое, што кожная сізна ў карціне набывае дадатковы сінду праз прадуманы гук. Невыпалкова жаб будучай катастрофы набліжэцца да нас праз кантэню галоўнага героя, якую ён атрыма-

Вобраз трагедыі праз прызмю камеры

“Цераз могілкі”. ▲ ▼

“Усходні калідор”.

тым ліку і немцаў. Нечакана Феліке ў размове з Міхасём становіцца вараж з вынай сваяго на сінду ў разбуранай царкве — і робіцца палонным да яго праз свой выраз нечой і твару. На жаль, бабавольны Феліке загінае падчас Сазон Іванавіч і Міхас. Странная каміня, што засталася да хат, гароды чорнай ад агню капусты, разламаныя ствалкі дрэваў... Соррзальны паўсядзённасць — у сізна нархтоўскі снарадуў у капіна. Міхас, трымаючы ў руках выбухоку, распавядае старэйшаму таварышу Васілю Рыгоравічу пра тое, як ён падрывае шпіталы з ворагам. І неўзабаве ўзнікае Феліке — сын старога Васіля. Хлопец з пакалечанай рукой, які не можа ваваць і ўсіх шкадуе —

“УСХОДНІ КАЛІДОР” ВАЛЕРЫЯ ВІНАГРАДАВА (1968)

Гэтая карціна пра мінкеса падполле, зроблена на кінастудыі “Беларусьфільм”, у свой час была раскрытыкаваная за “фармалізм у кіно”. Але сёння беларускі кінематограф мае ў сваім арсенале папярэдае моцную сізну Халакосту, знятую яшчэ

“У тумане”.

“Акупацыя. Містарыг”.

“АКУПАЦЫЯ. МІСТАРЫГ” АНДРЭЯ КУДЗІНЕНКІ (2004)

падполлем, таксама ўражвае вышкіталоннай постацю і пэўным халаднаватым шыкам. Але іх выгляда не змяняе нічога: абаода загінучы. Адна — ад катаванню токам, другі — падчас фінальнай сізны ўцекаў з турэмных сутарэнняў. Яго палценне на падлогу ад вараж кулі на імгненне “загрымае” погляд з’яўляючы Фрэдзі, што дапамагае палонніку, але вяртацца з калідору нявольні і смерці герою Адамалійска так і не ўдаста.

“ВЯНОК САНЕТАЎ” ВАЛЕРЫЯ РУБІНЧЫКА (1976)

Гэты фільм прынес славу не толькі рэжысёру, але і апэратура карціны — Таціяне Лоітанай. Адаптаваны сізнары Віктара Муратава ў руках Валерыя Рубінчыка пераўтвараўся ў фільм-паэму пра падлеткаў на вайне, які дазволі апэратура самалёт у якасці плуга...

ларуская слянка, што страціла сваё дзіця, ратуе параненага юнага немца, кормячы яго грудным малаком. Галоўны герой Штыркін (Аляксандр Колышаў) вядзе сваю гульнію, але яго субрат па зброі Яша (Анатоль Кот) — партызан у чацвёртым калене, чый прадад браў удзел яшчэ ў паўстанні Каліноўскага.

Постмадэрнісцкая драматургія сізнарыста Аляксандра Качана — відэаочыта аднадушна рэжысёра — толькі спачатку палешча незразумелай і фрагментарнай. Урэшце рэшт, яна складзена ў часасную маляку сэнсаў. Для Кудзіненкі Беларусь — гэта памежная тэрыторыя, дзе вайна не можа скончыцца. Дзе праўда ў кожнага ўласная.

Такая аўтарская матрыца ўспрыняцця беларускай рэчаіснасці вельмі палобная да заходніх вестэрнаў, межой якіх заўжды балансуець на грані добра і зла, не маючы адназначных адказаў на свае пытанні. Менавіта гэтыя амбівалентнасці, азоблёныя сімвалічнасцю і біблейскімі матывамі, робіць “Акупацыю” адной з найшчыльнейшых стужак, створаных за мінулыя дзесяцігоддзі не толькі ў Беларусі, але і на ўсёй постсавецкай прастору.

Моцных сізн у ёй шмат: забойства “бандыта” з “двума” сэрцамі, пошкі таты малаго Юзкіка... Але на першае месца можна паставіць самаспаленне маці, якая страчвае, у тым ліку, і чужога блізкага.

“У ТУМАНЕ” СЯРГЕЯ ЛАЗНІЦЫ (2012)

Постаць ураджэнца Баранавічаў Сяргея Лазніцы ўжо два дзесяцігоддзі з’яўляецца “яблыкам разору” для постсавецкай кінаспольнасці. Хто ён, украінец, рускі ці беларус? І якая краіна мае права лічыць яго творчасць сваёй?

Відэаочна адно — Лазніца здымае кіно пра нас, нашчадкаў былой савецкай імперыі. А яго экзістэнцыйная ваенная драма “У тумане” мае несумненнае дачыненне да Беларусі ўжо хая б дзякуючы сваяму літаратурнаму палуому — псіхалагічнай прозе Васіля Быкава. Цэнтральнай фігурай стужкі (як і апавесці) з’яўляецца пуцявы абадчык Сушчына, сабраў якога адночы пускаяюць цягнік пад алхон. Іх вешаюць, а абадчыка выпускаюць на волю, што нават горш за саму смерць: Сушчыно шпер не вераць ні аднавокаўцы, ні партызаны, ні нават жонок.

Фільм прасякнуты рэальным адчуваннем вайны, дзе няма паніжання ўзросту маралі і этыкі. Ёсць толькі жыццё і мёртвыя. Волга добра гэта разумее, адмаўляючы сваяму чытачу ў спрочнасных морна-белым светлапоглядзе на тлі палесі. Бо асуджэн працей за ўсе, а застаюцца праявілкам у амаральных абставінах для многіх нематчыма. Гэтакія жа шчыркай філасофі прыгматыфікаваны і рэжысёр, паклікаючы Сушчыно аднаго ў лесе. Подляя акупанты залду, партызаны наперадзе, праўда няма. Застаецца толькі ўзвесці наган і дакачацца, калі цябе з галавой сваае шэры туман.

Падрыхтавалі Дар’я АМІЛЬКОВІЧ, Тарас ТАРНАЛІЦКІ

Волга Яну.

З палону штодзённасці — да святла і любові

Тэатр танца “Альтана”.

“Вайна і мір” — аўтарскі праект галоўнага дырэктара капэлы Волгі Яну і рэжысёра Алены Мельякоў. Дырэктар яшчэ падчас пакрытоўкі праекта акцэнтавала ўвагу на тым, што гэта праграма ў новым жанры, дзе спалучацца музыка, пластыка і тэатральная рэжысура.

Аматыры харовай музыкі ўжо прывыкліся да таго, што хор на сізне стаячыны, але “Вайна і мір” разбурае гэты “канон”. Артысты вымушаны ўвесць свае рухавыя, узамедзіфікаваны з танцамі. Яны раскрываюць ілюю не толькі праз спевы, але і праз пластыку. Волга Яну ўввамаксма хавала падарыць слуху незвычайныя вольты, пяршышы пэўныя стэрэатыпы пра харавую музыку. Па словах дырэктара капэлы, гэтая дзея — разначалева быццё і яго скрываюцца да святла і любові.

На тое, каб выраць чалавека, які прыійноў у гідзельную залу, з сучаснага інфармацыйнага шуму, што не дазваляе застацца сам-насам з уласнымі думкамі, праўда і музычная аснова праекта “Вайна і мір”. Праграма складзена ў асноўным з твораў замежных аўтараў, пра якіх калі і чулі ў Беларусі, то хіба апантанія аматары сучаснай музыкі: Эрык Эшэнвалдэ, Пэтрыас Васкс, Арва Пярт, Джон Тавернер, Кнут Нюстад, Герберт Хаўла. Для Волгі Яну было вельмі важна, каб капэла працавала менавіта з сучаснай творцамі. Амаь усе яны гучалі ў Беларусі ўпершыню.

— Гэтае сачыненне па-майстэрску выкарыстоўвае ўсе сучасныя срокі харовага пісьма, — распавядае Волга Яну. — Вельмі глыбока і стрываля тэма Халакосту тут раскрытыкава пры дапамозе рэжысёрскіх і незвычайных сучучай ігрымаў.

Дзякуючы нязвычайнай для палонных канцэртаў форме, “Вайна і мір” убудова зможы ў слухача, прымуюе яго паравязваць не толькі над тымі тэмамі, што завуляны ў назве, але і над вельмі філасофскімі пытанні жыцця і смерці, добра і зла. Хочацца верыць, што Волга Яну і дэля будзе развіваць капэлу, ствараць разам з ёй такі ж складаны і эксперыментальны праекты.

Цімур ВЫЧУЖАНІН

Так ужо прынята, што галоўная работа на вайне — забіваць ворага. Таму самае дарагое на фронце не тушонка, а патроны. Бывала, распавядаў дзед Сцяпан, за поўныя нявыкарыстаныя абоймы пасля бою салдат расстрэльвалі. Я, маладзён, усё не мог рады даць: “Чаму?” “Страляюць па тых, хто страляе, — цяргліва даводзіў салдацкія ісціны дзед. — Не страляў, значыць, за сваё жыццё дрыжэў...” Не памятаю, у якім нямецкім мястэчку заспела дзедка вестка пра тое, што вайна скончылася. Але свята аказалася двойным: 9 мая ў яго — дзень нараджэння. Як тут без салюту абсыціся? Расстраляў ён з “тэтэшкі” тое, што ў пісталце было, потым — дзве запасныя абоймы, затым — недатыкальны запас з асабістай валізкі (знаходзілася там месца і для бляшанак з тушонкай). Калі скончылася і там, пайшоў па-зычыць. У выніку перагарты пісталет заклініла... У гэтыя дні я не магу без згадак пра вайну. Я яе не бачыў, але мне бальці. Вам, мяркуючы па пошце, таксама.

Яўген РАГІН

Вайна і мір

Метадыст сектара па рабоце сярэдзямей Палаца мастацтваў **Бабруйска** Вольга Паўкола пераканана, што Дзень Перамогі — адно з самых светлых святаў. І паведамляе, што 2 мая яе сектар правёў сустрэчу з ветэранам Вялікай Айчыннай вайны Надзеяй Хрушчынскай і навучэнцамі сярэдніх школ № 8 і № 20. Надзея Якаўлеўна — партызанка 537-га Кіраўскага атрада, які ўваходзіў у склад партызанскай брыгады імя Свірыда. Калі пачалася вайна, Надзеі было няпоўных 14 гадоў. Яна распавяла школьнікам пра той цяжкі час: як была арыштавана з сям’ёй, як уцякла і ратавалася ў партызанскім атрадзе, як займела ўрадавыя ўзнагароды.

Маёй маці падчас акупацыі таксама было 14. І сям’ю яе таксама маглі арыштаваць. Гарнізона ў вёсцы не было, і фашысты былі тут наездзімі. І ў першы начны візіт, калі пад фарамі грузавіка хата высветлілася, як днём, у пакой зайшоў немалы салдат з вінтоўкай. Зірнуў на насельніцкаў, нібыта падліваў трох малых, а потым падшоў да сценкі, дзе пад агульным шклом былі сабраны дзясяткі фотаздымкаў. Угледзеўся і знайшоў вывуд дзядзькі ў будзённаш. Аглянуўся на бабулю, паказаў пальцам на здымак, потым на вінтоўку, паківаў галавой. Маўляў, прыбярэце савецкага афіцэра, інакш усю сям’ю расстраляюць. Так баба Васа і зрабіла. Інакш і мяне не было б.

Цягам гэтага месяца гарадская бібліятэка **Ашмян** ладзіць акцыю “Ветэран жыве побач”. Загачык установы Людміла Зарэчка піша: “*Бібліятэкары разам з выхаванцамі школы-інтэрната наведалі ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Браніслава Шаўдзевіча. Дзеці зрабілі па-штоўку, падпісалі іх віншаваннямі і падарвалі Браніславу Іванавічу. А потым засыпалі кветкамі і пытанямі.*”

Гэта добра, калі ёсць каго засыпаць кветкамі і пытанямі. Але ўдзельнікаў мінулай вайны ўсё меней літаральна з кожным днём. Варта спытацца задаваць пытанні, пакуль ёсць каму. Я ў свой час дзядзьку Піліпа памучыў. Дзед Сцяпан алмоўчаўся, якую драбязу мог згадваць хіба што ў свой дзень нараджэння 9 мая. А вось дзядзька Піліп раскручваўся з паўабароту. І талы трэба было сядзець побач і не перабіваць. А дзядзька бесперапынна паліў “Астру” і згадваў... Я цяпер ведаю, у чым перавагі трохграннага рускага штыка, што адчувае баец у акопе пад бамбёжкай, у чым недахопы кулямёта Дзеглярова і што можна ўбачыць у вачах ворага, ажно ты “прымаеш” на той самы трохгранны штык. Потым атакі і бамбёжкі снілія мне начамі. Быў час калі апрача вайны я нічога не малываў.

Сёння ў выставачнай зале **Віцебскага** абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці працуе выстава выяўленчага мастацтва “Свет вачыма дзяцей”. Тут прадстаўлены тры ўзорныя студыі: “Жывапіс” цэнтра культуры **Наваполацка**, “Каларыт” **Расонскай** дзіцячай школы мастацтваў, студыі выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва **Лепельскага** раённага дома культуры. “Жывапіс” кіруе Вольга Лук’яненка. Яна — прафесійны мастак. Заўважна гэта, як піша выдучы метадыст Віцебскага аблас-

нога метадычнага цэнтра народнай творчасці Ала Лялькіна, і ў творах вучняў. У каларыстыцы і кампазіцыі — акадэмічная адукацыйная база. Дзіцячая студыя лепельскага РДК пад кіраўніцтвам Ірыны Машеша вырасла з гуртка. Ірына Анатольеўна, пераканана аўтарка ліста, вучыць дзяцей не толькі малываць, але і бачыць, цаніць гармонію прыроды і жыцця. Юныя мастакі з Расонаў карыстаюцца многімі тэхнікамі, але самыя папулярныя — графіка, акварэль, гуаш. Малады кіраўнік Алена Калаўр сама скончыла ў свой час Расонскую школу мастацтваў. Словам, выстава — светлая ды пазітыўная.

А я не мог не згадаць Расоны 2007 года. Мы шукалі талы паплетнікаў знакамітага нашага Пятра Машэрава, які кіраваў партызанскай брыгадай імя Ракасоўскага. Знайшлі. І толькі таму, напэўна, што, калі Канстанцін Палявечка пайшоў да Машэрава ў атрад, быў яму 17 гадоў. Мы разам паехалі на месца яснай партызанскай стаянкі. Ад вёскі Роўнае Поле гэта недзе кіламетраў шэсць. Тут, над маляўнічым возерам Дзяражнае ўжо ўзроўлены зямлянкі, паветкі, кухня. Гэта амалькладная рэканструкцыя былой базы. Кіраўнік Расонскага цэнтра культуры і народнай творчасці Ларыса Уласава распавяла, што ў музеі партызанскага побыту па замове робяцца маштабныя тэатралізацыі, можна па-частавацца партызанскай юшкай. Вараш тут і кашу па партызанскім рэцэпце. Вось пад такую кашу Канстанцін Мікалаевіч не адпусцаў мяне з базы літаральна да вечара. А мне і ехаць нікуды не хацелася. Распавёў пра быт і змаганне партызануў былі яркімі, цікавымі, насычанымі гумарам. Толькі вельмі моцны духам і цэлам чалавек можа згадваць вайнае ліхацельце з гумарам. Я даведаўся гэтымі днямі, кі жыў Канстанцін Мікалаевіч. Жывы апошні “ракасовец”! Гэткі ж энергійны і расуцьва ў чыньчак. Дай вам Бог яшчэ здароўя, дарагі Канстанцін Мікалаевіч.

Цікава, а як успрымаюць Вялікую Аўчынную вайну расонскія выхаванцы Алены Калаўр? Я напярэй яе даслаў па электронцы некалькі дзіцячых работ пра Вялікую Айчынную. Яны — апублікаваныя: глядзіце, думайце. Тут няма бамбёжкі, атак і страляніны. Баец з дзядзькай, магіла вызваліцеля... Але малюкі — пра вайну, пра яе жалівыя ўрокі, на якія не забыцца.

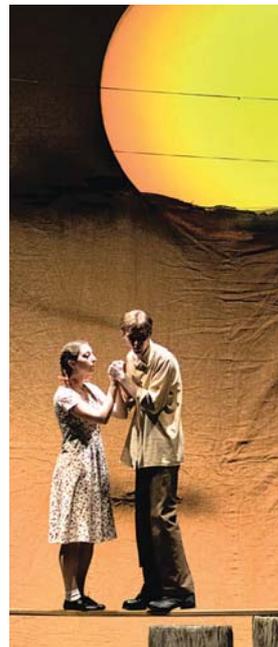
На здымках:

- 1, 2 Малюкі расонскіх дзяцей: “3 Днём Перамогі” Дашы Лычковай і “Магіла вызваліцеля” Сашы Яфімава.
- 3 Мастоўская аўтабібліятэка на юбілейным маршруце.
- 4 Бабруйскае сустрэча з колішняй партызанкай Надзеяй Хрушчынскай.

Гаворка цяпер — пра яшчэ адну партызанскую базу: на **Мастоўшчыне**. Месціцца яна калісьці ў раёне ля вёсак **Галубы, Шашыны, Руда-Ліпчанская**. Цяпер гэта частка рэспубліканскага ландшафтнага заказніка “Ліпчанская пушча”. Менавіта па гэтых святых землях прайшоў экспрэс-маршрут. Першы выезд аўтабібліятэкі адбыўся 24 красавіка. Акцыя, прымеркаваная да юбілею **Гродзенскай вобласці**, называецца “Нам 75!” Для жыхароў названых вёсак была падрыхтавана літаратурна-музычная кампазіцыя “Мой родны край, цябе мы славім!” Згадваліся, натуральна, і партызанскі пераможны рух, і тое, як ураджэнец вёскі Руда-Ліпчанская Міхаіл Белуш паўтарыў падзвіг Аляксандра Матросова. Прагучалі імённы землякоў, якім сёлета спаўняецца 75 гадоў. “Незабудкі” — фальклорны турт сельскага клуба “Галубы”. Дэманстравалася таксама кніжная выстава “Гродзеншчына — край мой над Нёманам”. Пра аўтабібліятэчны маршрут па партызанскім маршруце распавяла метадыст аддзела бібліятэчнага маркетынгу Мастоўскай раённай бібліятэкі Вольга Коршун.

Сябра бацькі дзядзька Раман вызваліў родную Ветку. Нічога незвычайнага ў сказе няма. Так, многія пры наступленні міналі родныя мястэчкі і вёскі. Але дзядзька Раман удзельнічаў у баях за свой горад і атакаваў ворага праз уласны двор і гарод. Уяўляеце, якое ў яго было пасля стаўленне да малой радзімы? Дзіцём я любіў сядзець у дзядзькі Рамана на каленях і разглядаць баявыя ўзнагароды. Вось медалі “За баявыя заслугі” і “За адвагу”, а васьм ордон Чырвонай Зоркі. А на пытанне “За што іх атрымаў?” дзядзька заўжды адказваў: “За тое, што вызыў!”

На мінулым тыдні ў ТЮГа адбылася прэм’ера спектакля “Я бачу сонца”. На беларускіх падмостках з’явілася грузінскае сяло, якое адчайна працуе для перамогі і чакае салдат з фронту. У галоўнага героя — падлетка Сасо — свая вайна: цяжкая праца ў полі, вучоба, дапамога цётцы Кето і аднакласніцы Хаціі, якая з усёго навакольнага свету бачыць толькі сонца. А калі бачыць сонца, дык мае надзею, што пасля вайны зрок можна вярнуць. Пра надзею творчыці і грамадскай, пра магчымасць раскрыць сучасныя праблемы праз творы іншай эпохі аглядальнік “К” размаўляла з аўтарам інсцэніроўкі і рэжысёрам-пастаноўшчыкам спектакля, мастацкім кіраўніком Тбіліскага ТЮГа імя Надара Думбадзэ Дзімітрыем ХВЦІСІЯШВІЛІ.

Настасся ПАНКРАТАВА / Фота Ганны ШАРКО

— Мінская прэм’ера па аповесці грузінскага класіка Надара Думбадзэ стала вынікам супрацоўніцтва двух тэатраў. У рэпертуары Тбіліскага ТЮГа з сакавіка ідзе спектакль “Белая сарка” па Яну Баршчэўскаму, які паставіў беларускі рэжысёр Уладзімір Савіцкі.

— Сапраўды. Першапачаткова Уладзімір Савіцкі збіраўся пранавашч монаспектакль, каб свае гісторыі дзеям распавядаў толькі шляхіцці Завалыня. Я параіў насыціць спектакль персанажамі, бо менталітэт грузінскага падлетка крыху адрозніваецца, і можа стацца так, што публіка не будзе слухаць адзінага на сцэне артыста. Уладзімір зрабіў

Каб пабачыць сонца

інсцэніроўку на пяцёрных актёраў. Гледачу "Белая сарока" прыйшлася даспадобы: публіку прыцягвае нацыянальны каларыт і містычны сюжэт.

Калі я стаўлю недзе за мяжою, заўсёды імкнуся папулярываць грузінскую літаратуру. Для Мінска адразу прапанаваў твор Думбадзэ, бо я прадстаўляю тут тэатр ягонага імя. А так як прэм'ера планавалася напярэдадні святкавання 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, то выбралі твор, дзе ваенная тэма праяўляецца найбольш ярка.

— "Я бачу сонца" мае досыць багатую тэатральную біяграфію, існуе аднаведны фільм, аўдыёзапісы. У чым сакрэт папулярнасці?

— Так, першая версія інсцэніроўкі была створана самім Надарам Думбадзэ ў суаўтарстве з вялікім грузінскім рэжысёрам Гігам Лордкіпанідзэ ў 1962 годзе для тбіліскага тэатра імя Катэ Марджанішвілі і з таго часу шмат дзе ставілася. Гэты твор такі запатрабаваны, бо распавядае не толькі пра ваеннае ліхалецце. У ім шмат разгавораў пра агульначалавечыя каштоўнасці: каханне, шчырасць, клопат пра бліжняга.

Думбадзэ заўсёды імкнуўся раскрыць душэўную прыгажосць свайго героя. Мо таму ў яго кнігах часта сустракаюцца людзі, якіх сёння прынята называць асаблівымі. У "Я бачу сонца" гэта мясцовы блазан Бежана — своеасаблівая візітёрка сяла. Калісьці я задумаў спектакль па апавесці "Дзідро" — у ёй сюжэт закручваецца вакол вар'ята. А яшчэ існуе раман "Закон вечнасці", у якім з'яўляецца звар'яцелая Марго. Ва ўсіх трох творах гэтыя персанажы — самыя светлыя асобы. На жаль, яны не выпрымліваюць сутыкнення з цынзізмам свету і гінуць.

Мне не дае спакою гэтае супадзенне. Нават планаваў калі-небудзь зрабіць спектакль, у якім звяду іх разам — кожнага са сваёй гісторыяй. Мне падаецца, Думбадзэ надзвычай актуальны, бо праз яго кнігі можна гаварыць пра праблемы аўтызму, синдрому Дауна і гэтак далей. Письменнік настойвае: асаблівыя людзі павінны быць інтэграванымі ў грамадства. І гэта сапраўды магчыма! У майго блізкага сябра нарадзілася дачка з синдромам Дауна. Вы б ведалі, якая яна чароўная! Побач з такімі людзьмі і мы самі становімся лепшымі.

— Галоўная гераіня вашай мінскай прэм'еры так-

Дзмітрый Хвцісіашвілі.

сама асаблівая. Па сюжэце Хація — невідучая.

— І яе любяць і паважаюць усе ў сяле! Са-со дапамагае ёй хадзіць у звычайную школу і нават настаўнікі не адразу разумеюць, што гэтая разумная дзяўчынка мае сур'ёзны фізічны недахоп. Думбадзэ распавядаў, што інваліды з'яўляюцца такімі ж членамі грамадства, як і ўсе іншыя. Перанясце сітуацыю ў наш час — ці не пра гэта сёння гавораць у краінах СНД, Еўропе?

— У пастаноўках на ваенную тэматыку заўсёды ёсць небяспека шаблона на падзяліць усіх герояў на добрых і дрэнных.

— Ад такіх штампаў нас абараняе першакрыніца, бо ў Думбадзэ няма палзелу на "белых" і "чорных". Письменнік прытрымліваецца думкі, што чалавечая існасць ад пачатку добрая, а вось жыццёвыя абставіны ці няверна абраныя арыенціры могуць гэта змяніць.

Сярод дзеючых асоб "Я бачу сонца" ёсць брыгадзір Даціко. У яго не было бацькоў, выключна сваімі сіламі ён дасягнуў пасады брыгадзіра саўгаса, займеў дом. Ён закахаўся ў жанчыну, у якой таксама шмат жыццёвых праблем: яе брата забілі ў 1937 годзе, нявестку выслалі на катар-дзю, а ёй даводзіцца расціць свайго пляменніка. Мужчына марыць стварыць сям'ю — і тут пачынаецца вайна. Чалавек раптам адчувае, што ўсё, дзеля чаго жыў 38 гадоў, у адзін дзень сарвецца, а ён сам стане проста гарматым мясам. Даціко па-чалавечы спу-

момант тая ці іншая чаша ўнутраных шалюў перавесіла, бо ў адных і тых жа абставінах хтосьці зможа пераадолець сваю слабасць, а іншы паддасца разбура-льным эмоцыям. Няверны ўнутраны выбар прыводзіць Даціко да дрэнных учынкаў. Але гэта не значыць, што актёр, якому да-сталася гэтая роля, павінен граць дурнога чалавека. У артыста больш складаная задача: раскрыць логіку персанажа, каб паказаць шлях, які прыводзіць да краю прорыву.

— Яшчэ адзін штамп, якога вам удалося пазбегнуць — празмерны акцэнт на нацыянальнай тэматыцы. У сцэнічным і музычным афармленні спектакля яна пазначаецца хутчэй пункцірна.

а актуальную сёння тэму сямейнага гвалту, калі мужчына адчувае сябе гаспадаром над жанчынай і дазваляе сабе біць яе, а грамадства не адважаецца хоць штосьці сказаць у абарону яго ахвяры.

Для "Я бачу сонца" мастак-пастаноўшчык Ломгул Мурусідзэ прапанаваў досыць умоўную сцэнаграфію. Ён размясціў на сцэне 17 пнёў, што сімвалізуюць перасечаныя вайной жыцці. Унутры, як свечкі, пастаўлены пражэктары. У некаторых мізансцэнах з пнёў паўстаюць слупы святла — бы ўздываюцца душы загіну-лых. Дарэчы, дакладна вядома, што ў тым сяле, пра якое піша Думбадзэ, пад час вайны загінула 17 ма-ладых хлопцаў.

іншай мове мне складана. А з творам "Я бачу сонца" ў мяне склаліся асаблівыя стасункі: менавіта гэтую п'есу я ўзяў да пастаноўкі, калі мяне прызначылі мастацкім кіраўніком у Тбіліскі ТЮГ. Тады мне было важна залезнічаць у спектаклі ўсю трупку, таму рыхтавалі адразу два скла-ды. Да мяне на рэпетыцыі штодня хадзіла 68 чалавек! Гэта было пяць гадоў таму, а не так даўно мы адрылі ў Тбілісі ўжо 100-ты спектакль.

— Аднак размова ж не ідзе пра перанос грузінскай версіі на беларускія падмо-скі?

— У Беларусі я выкарыстаў тую ж інсцэніроўку, але гэта нельга назваць копіяй папярэдняга спек-такля. Да мінскага гледача выходзіць 17 персанажаў замест 34, для дадзенай пастаноўкі стваралася ад-мысловая музычная парты-тура, касцюмы рабіла ваша мастачка Дар'я Вол-кава. Дарэчы, ужо ідуць перамовы з Тбіліскім тэ-атральным фестывалем, каб паказаць мінскую версію "Я бачу сонца" ў межах міжнароднай пра-грамы. Фестываль існуе ў Грузіі тузін гадоў і ўжо зай-меў высокі статус. Туды прывозілі свае спектаклі ўсе зоркі сучаснага тэатр-альнага працэсу: Эймунтас Някрошус, Оскар Каршун-овас, Рымас Тумінас, Роберт Стура і іншыя. Калі ў яго афішу трапіць наш спектакль — будзе сапраў-ды класна!

Ёсць толькі мае аса-бістыя хваляванні наконт таго, наколькі грузінская публіка адкрыта да ўспры-няння тэксту Надара Думбадзэ па-руску. Таму мы паспрабуем увесці ў бела-рускі спектакль для фес-тывальнага паказа Сао і Хація з Тбіліскага ТЮГа. Яны будуць гаварыць па-руску, а мінскія актёры адкажуць па-свойму. Ка-лі нам удацца зрабіць усё, як задумана, можна будзе працягнуць эксперымент і запрасіць ужо белару-скіх актёраў у аналагічны тбіліскі спектакль. На пе-раездзі вынайскі тэатрам сродкі не такія ўжо і пра-блема. Некалькі білетаў для выканаўцаў — гэта ж не заказаш трылер для дэкарацыі і распрацаваць лагістычную схему, я іх перавезці. А для актёра бель-мы карысна трапіць на некаторы час у чужы кал-ектыв, дзе ўжо склаліся традыцыі, а навічку трэба даводзіць, што ён нешта з сябе ўяўляе. Тым больш, калі за плячым адказнасць за сваю культуру — годна паказаць нацыянальныя здабыткі ў іншай краіне.

"Я бачу сонца".
У ролі блазна Бежаны
(у цэнтры) — шматбачны
Генадзь Гаранскі.

Людзі — не шахматныя фігуры. У кожнага ёсць як светлы, так і цёмны бок. Куды важней зразумець, у які пераломны момант тая ці іншая чаша ўнутраных шалюў перавесіла.

жаўся памерці. Менавіта таму і зрабіў няправільны крок — дэзерціраваў.

— **Наколькі вам блізка філасофія Думбадзэ?**

— Для мяне таксама не існуе дрэнных людзей. Мне важна зразумець, ча-му чалавек наступіў так, а не інакш. Нават за вядо-мага ўсім "Атэла" нельга брацца, пакуль рэжысёр не знойдзе для сябе тлумачэн-не ўчынкаў Яга. Людзі — не шахматныя фігуры. У кожна-га ёсць як светлы, так і цёмны бок. Куды важней зразумець, у які пераломны

— Мне важней заявіць праблематыку твора. Вось я ставіў у Тбілісі "Шчас-це Ірына" — твор яшчэ аднаго грузінскага кла-сіка Давіда Кльдзіашвілі. Дамовіўся з мастаком, што дэкарацыя будзе аб-салютна нейтральная, і толькі па нейкіх дэталях накітавалі плота асаблівай канструкцыі, можна было злагадацца, што дзеянне адбываецца ў Імярэці — рэгіёне Заходняй Грузіі. На першы план мне хаце-лася вывесці не візуальна пазнавальныя элементы,

(Заканчэнне.
Пачатак у № 18.)

“У ПАВЕТРЫ ЗЯЛЁНКІН”

Пра некаторых мастакоў, якія найбольш вызначыліся ў баях за Радзіму, і якіх я добра асабіста ведаў, распытаў трохі падрабязней. Канешне, тут у першым шэрагу — Герой Савецкага Саюза Міхаіл Зялёнкін. Калісьці ён мне падарыў копію ўзнагароднага ліста на прысваенне яму гэтага звання і некалькі фатаграфій ваенных гадоў. Чытаем: “Гвардыі старшы лейтэнант М.М. Зялёнкін у паветраных баях дэманструе невычэрпную энергію і трываласць, бяспрыкладную адвагу, мужнасць і гераізм. Адчуваючы бязлітасную нянавісць да ворага, нястрымна рвешча ў бой дзеля знішчэння фашысцкіх піратаў... аддае перавагу наступальнай тактыцы дзеяння, заўсёды нападае першым, не ўлічваючы колькасцы супраціўнікаў. Ён не пытаецца: “Колькі самалётаў праціўніка?”, а кажа: “Дзе праціўнік?” і, віртуозна валодаючы машынай, імкнецца абрынуцца на яго, змянае і знішчае, заўсёды выходзячы пераможцам...” Узнагародны ліст падпісалі камандуючы 2-м Беларускай фронтом генерал арміі Георгій Захараў і член Ваеннага Савета фронту генерал-лейтэнант Мікіта Субоцін.

Зялёнкін — наш зямляк, родам са станцыі Рудзенск (цяпер гэта пасёлак Пухавіцкага раёна). Вучыўся ў Віцебскім мастацкім вучылішчы разам з будучымі франтавікамі Васілём Быкавым і Сяргеем Селіханавым. А ў жніўні 1939-га, не скончыўшы вучэльні, стаў курсантам Батайскай школы ваенных лётчыкаў, што пад Растовам. З першых да апошніх дзён вайны — на фронце. Першы нямецкі бамбардзіроўшчык Ю-87 збіў 7 снежня 1941 года ў небе над Масквой. Апошні — у час аперацыі “Баграціён”.

Толькі ў небе Беларусі ён збіў 7 самалётаў праціўніка! А усяго на яго рахунку 28 асабістых перамог і 4 — у групе. Агулам ажыццявіў 724 баявыя вылеты. А ўжо пасля вайны стаў членам Саюза мастакоў па секцыі мастацкага афармлення.

Незадоўга да смерці героя (а памёр ён 14 чэрвеня 1991 года) мне пашчасціла пагутарыць з ім за куфлем піва. Ён шмат чаго расказаў пра тую, ягоную вайну. “Ахтун! Ахтун! У паветры — Зялёнкін!” — часта гучала ў эфіры на нямецкай мове. Так, лётчыка ведалі і на тым баку.

Яшчэ ён на Ла-5 ён нават збіў нямецкага аса Крафта, які пастаянна паляваў на нашы адзінкавыя самалёты і меў на сваім рахунку некалькі дзясяткаў асабістых перамог. Зялёнкіна пазнавалі па асаблівым “почырку”, па імклівых атаках, па здольнасці тактычна правільна арганізаваць і правесці паветраны бой.

Ён быў не толькі асам, але і чалавекам шырокай натуры: адважным, удалым, ганарыстым, незалежным. І гэтая адвага часам выходзіла за межы жорсткай вайскавай дысцыпліны — што аднойчы нават сыграла ў яго жыцці негатывную ролю. Другой Залатою Зоркай ён так і не атрымаў — хаця ўжо быў да яе прадстаўлены. Але, у рэшце рэшт, узнагародамі Міхаіл Міхайлавіч не быў пакрыўджаны — акрамя Зоркі і ордэна Леніна, меў тры ордэны Чырвонага Сцяга, ордэн Суворова 3-й ступені, два ордэны Айчыннай вайны, ордэн Чырвонай Зоркі і так далей.

Міхаіл Савіцкі. “Аршанскія партызаны”.

ЗАПІСЫ У ТРАФЕЙНЫМ ШТОДЗЁННІКУ

Адным з тых, хто пакінуў па сабе добрую памяць як салдат, мастак-лірык, чалавек, грамадзянін, з’яўляецца мой блізкі старэйшы сябра, заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь Іван Васільевіч Пушкоў. Кавалер аж чатырох ордэнаў Айчыннай вайны 1-й і 2-й ступеней, ён у 1944-м быў прадстаўлены да звання Героя Савецкага Саюза, але ў апошні момант замест Зоркі атрымаў ордэн Баявога Чырвонага Сцяга. Артылерыст і разведчык, ён з 22 чэрвеня 1941-га да пераможнай вясны 1945-га знаходзіўся ў дзейнай арміі, на перадавой. Спачатку было адступленне ад пагранічнай рэчкі Прут, цяжкай баі за Крым. Затым удзельнічаў у легендарнай Керчанска-Эльцігонскай дэсантнай аперацыі і баях на Малай Зямлі. У складзе 18-й арміі змагаўся за Навара-

сійск, Керч, Туапсэ. Наступныя старонкі ягонай франтавой біяграфіі — вызваленне Беларусі, баі ў Прыбалтыцы, Усходняй Прусіі, Польшчы, штурм Берліна. А потым ён усё жыццё звязаў з горадам Гродна, дзе чвэрць стагоддзя кіраваў абласной арганізацыяй Саюза мастакоў БССР.

Усю вайну ў кароткіх перапынках паміж баямі вёў запісы асадкаў ці алоўкам, нейкі час выкарыстоўваючы для іх трафейны нямецкі штодзённік. Там

то зусім знікне, пакінуўшы толькі адзін арэол. Урэшце, пасля дзювхгадзінных пакут, ён разарваў калматыя кучы аблокаў і зноў зазв’яў...”

27 сакавіка 1942 года: “На фронце ні адзінага стрэлу. Усё навокал маўчыць. Толькі пасля учарашняга цяжкага бою ў вушах застаўся нейкі незразумелы звон, падобны на свіст цыркуна. Нейкі незразумела праходзіць вайна. Калі раней вёскі і гарады здаваліся амаль што без бою, дык цяпер на

да кілаграма сталі. Гэта гаворыць пра тое, што з кожным днём усё мацней і зладжаней становіцца наша армія, і усё глыбей і глыбей запаўняюць у свае бярогі фашысцкія звары. Учарашні дзень — 26 сакавіка — быў адным з самых запамінальных дзён за час вайны. Цягам 46 гадзін перыядычна ішла артпадарытоўка з таго і другога боку. Няспынна страчылі кулямёты. Снарады працівалі усё навокал. Гэта было сапраўднае пекла. Дзіўна, але наша хата ў

гадоў!) алейнымі фарбамі. Спачатку усё ішло добра. Я ўжо зрабіў малюнак і пачаў пісаць фарбамі (дрэздэнскага вырабу, падарунак сябра). Хлопцы заводзілі патэфон, танцавалі адзін з адным. І раптам у памяшканне ўваралася штабная камісія “анучнікаў” (мы іх так называлі). Пасыталі ўсялякія пытанні і павучанні: маўляў, ідзе вайна, а вы знайшлі час займацца глупствам, і г.д. І тут пачала пісаць тэлефонная рацыя. Загад: трэба перамяжыцца на новае месца.

“А памяць, як калодзеж, глыбокая...”

Мікалай Абрывіна і Мікалай Гуціеў (справа) у Лепельскай партызанскай зоне. 1943 год. Фота з фондаў Лепельскага краязнаўчага музея.

кожную вёску, на кожны бліндаж, акуп кладуцца дзясяткі, сотні снарадаў. З кожным днём усё мацнейшы кулямётны дождж. Некалі ўраўлівая палі пераўтвараюцца ў могілнікі для фашысцкага звар’я. Зямля на працягу 2500 кіламетраў — ад Чорнага да Паўночнага мора — перакапаная гіганцкімі ровамі, мільёнамі акупаў і варонкам. Кожны метр зямлі на сваёй паверхні ўтрымлівае

вёсцы Палітадзельнае засталася непашкоджанай. Увечары усё сціхла. Ноч прайшла спакойна...”

А вось запіс, зроблены амаль праз тры гады. **8 лютага 1945 года:** “Фальварак Хірвальдашэн. Зранку быў добры настрой: нішто не трывожыць на тэлефоне і радыё. У 4.00 адправіў аперацыйны ў штаб палка і пачаў пісаць аўтапартрэт (упершыню за ішчы

Зноў — 1000 пытанняў, якія выраслі, нібы з зямлі, і адно важнейшае за другое. Я ўскінеў, скам’ячэў і кінуў у кут пачаты партрэт. А 17-й я быў у штабе артыўвзіі. А ў 19.00 я ўжо размяжыўся са сваім штабам на новым месцы ў старажытным графскім маёнтку. Гэта трохпавярховы дом, які з трох бакоў акружаў сквер стогодových дубоў, ліп і соснаў, паделены на прамавугольнікі і

Пасля аперацыі “Баграціён” (ліпень 1944 года). Іван Пушкoў — стаіць першы злева.

Лейтэнант Міхаіл Зялёнкін ля свайго самалёта Ла-5. Кастрычнік 1943 года.

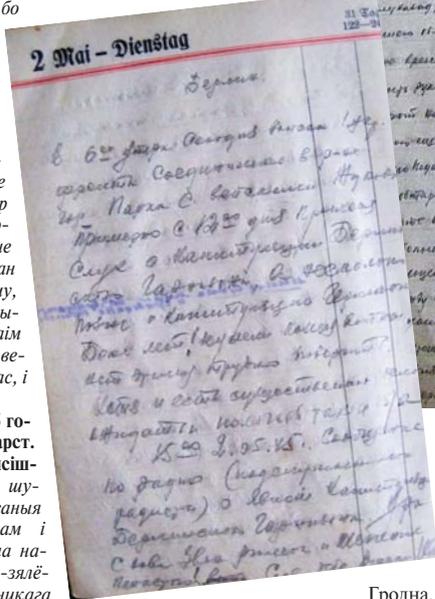
квадраты, з усходняга боку ўся прастора была зрачана артылерыяй, а ўнутры дома ўсё было перавярнута...”

10 лютага 1945 года: Лашэн. Раніца: “Як і раней, працягваем стаіць у графскім фальварку. Праціўнік аказвае ўпартае супраціўленне. Зразумела, што не сёння-заўтра ён павінен адысці, бо ўначы ў напрамку горада было чуваць моцныя выбухі снарадаў: гэта пзуна прыкмета яго адыходу. У 9.00 — сьняданне. Да мяне падшоў камандзір 1-га агнавога ўзводу ў маім дывізіёне Б.С. і сказаў: “Іван Васільевіч, я хачу, каб вы прадоўжылі работу над сваім партрэтамі. Гэта вельмі важна і для вас, і для ўсіх нас...”

14 лютага 1945 года: Лес Штаафарст. Месца Прэйсіш-Эйлау: “Гучна шумяць устрывожанья лотаўскім ветрам і непагаддзю, злосна насупеньля цёмна-зялёныя хваіны гіганцкага лесу. Пранізлівы вецер расхрыстана гуляе між стромкімі стваламі дрэў і, быццам звар’яцела, ірвецца і калоціцца змоклымі палотнамі намёту, дзе стаіўся мой штаб. У цэнтры яго — трафейная нямецкая пецка, і кожны імкнецца падсеці бліжэй і працягнуць туды рукі. А вакол

несупынна працуе цяжкая артылерыя з таго і другога боку. Язмяля, быццам у ліхаманцы, орыжыць цэлымі суткамі. Па лесе носяцца з боку ў бок зляканьня лосі, козы, алені. Праходзяць цэлыя калоны вызаленых з намыскага палону нашых грамадзян: беларусаў, рускіх, палякаў. І поўная наша

над Берлінам. Я еду ў трафейнай машыне былога турэцкага пасла. Некаторыя сумуюць, што так мала даваляся пабыць у Берліне...”

Гродна.

Перамога ўжо не за гарамі — толькі дзясць бы да этага светлага дня”.

І апошнія запісы... **3 мая 1945 года:** “3 Берліна скончана. Сёння мы вялі бой за Берлін на паўночна-заходняй ускраіне, вызвалілі адзін буйны заводскі раён. А 17-й са-

ПРЫМУСЦЬ ГІТЛЕРА ПЛАКАЦЬ

Скажу некалькі слоў і пра былога партызана Мікалая Гуціева — заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, вядомага графіка, педагога і грамадскага дзеяча. Апошняя высту-

ка яго твораў пад назвай “Памяць сэрца” прайшла ў 2008-м, калі мастака ўжо год як не было ў жывых...

З першых дзён Вялікай Айчыннай ён на фронце. Пад Полацкам трапіў у палон. Знаходзіўся ў нямецкім канцлагеры “Барвуха-1”. Адтуль яму ўдалося ўцячы летам 1942-га разам з аднагодкам Мікалаем Абрывам, нядаўнім студэнтам Маскоўскага мастацкага інстытута імя Васіля Сурыкава. На шчасце, хлопцы знайшлі партызан і абодва храбра ваявалі ў Лепельскай брыгадзе Дубава ў Віцебшчыне.

Мікалай Цімафеевіч быў кулямётчыкам, разведчыкам, удзельнічаў ва ўсіх баявых аперацыях. Па гарачых слядах рабіў замалёўкі алоўкам, тушшу і акварэллю, нават маляваў цэлыя карціны на баявыя сюжэты. Стварыў вялікую серыю партрэтаў сяброў-партызан і сотні плакатаў-лістовак, якія з дапамогай паветранага змея дастаўляліся жыхарам навакольных вёсак і ў варажыя гарнізоны, расклеіваліся на сценах дамоў, клубаў, кінатэатраў... Пагаворвалі, напрыклад, што ў 1944-м Панцеляймон Панамарэнка ў Маскве паказаў Сталіну плакат Гуціева “Гітлер, які плача”: фюрэр на фоне ахопленана агнём Берліна. Сталін быццам бы доўга смяяўся і прасіў

пазіцыйныя рашэнні, якія потым ператварыліся ў завершаныя творы.

Пазней, з канца 1942 года, Гуціев засяродзіў сваю ўвагу на сатырычных плакатах-лістоўках, якія спачатку маляваў ад рукі, а потым размнажаў з дапамогай спецыяльнай пераводнай пасты — часам да 25 экзэмпляраў. Абрывы былі блякля, і кожны экзэмпляр даводзілася дапрацоўваць тушшу і фарбай.

Адночы пасля ўдалай аперацыі ўдалося здабыць кавалкі лінолеума — партызаны здэралі яго з падлогі разгромленага фашыскага штаба. Гуціев цалкам перайшоў на гравіроўку друкарскіх форм на гэтым падатлівым матэрыяле. Лінаграфічны сатырычны антыфашысцкі плакатаў разам з наборам вершаваных подпісаў размнажаліся на ручным станку партызанскай друкарні. Распаўсюджваліся яны галоўным чынам сувязнымі-падпольшчыкамі рознымі спосабамі. Напрыклад, ідзе ў лепельскім кінатэатры які-небудзь нямецкі фільм, заканчваецца сеанс — і глядачы бачаць на сценах антыфашысцкія плакаты: як абвяржэнне таго, што яны некалькі хвілін таму бачылі на экране. Ідэалагічнае ўздзеянне такія творы мелі немалое — асабліва калі ўлічыць, што да Перамогі талды было яшчэ далёка. Але ніхто з партызанаў не сумняваўся ў тым,

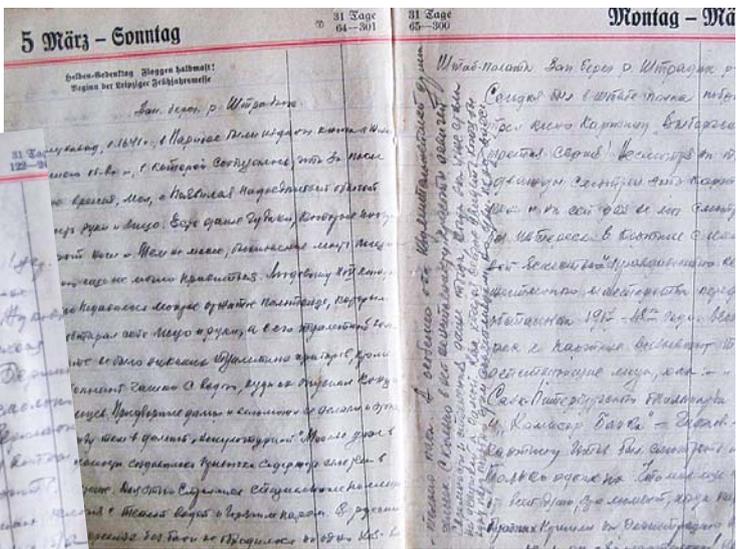
каленне “дзяцей вайны”, якія ўжо сталі зусім сівымі. А што пакаленне іх унукаў і праўнукаў? На жаль, пра вайну сённяшняй маладыня людзі ведаюць вельмі паверховуна. Зразумела, што іх часта папракуюць за адсутнасць патрыятызму. А адкуль узятца патрыятызм, калі і дарослыя не заўсёды могуць разабрацца ў тых падзеях, асабліва ў час інфармацыйных войнаў? На якіх прыкладах павінна вучыцца патрыятызму маладзё, калі асобныя СМІ друкуюць неймаверныя факты, якія абражаюць памяць загінулых і яшчэ жывых ветэранаў; тэлебачанне спрэс прасякнута амерыканскімі і расійскімі баявікамі і крымінальнымі серыяламі, а ў некаторых краінах наогул перапісваецца гісторыя 1940-х? Ці не таму адбываецца разрыв з духоўнымі каштоўнасцямі папярэдняга пакалення, аслабленне пачуцця далучанасці моладзі да дзеянняў сваіх продкаў, якія абаранілі краіну ад карызнай чумы?

А між тым, на моладзё уся надзея: калі не яна, дык — хто? Памятаць тых, хто здзейсніў бессмеротны подзвіг у імя жыцця, у імя Бацькаўшчыны, памятаць урокі гісторыі, памятаць у імя сабе — вось галоўная мэта, якая сёння стаіць перад грамадствам маладой незалежнай Рэспублікі Беларусь. І ў гэтым сэнсе наша нацыянальная выяўленчая культура, гуманістычная па сваёй сутнасці, з’яўляецца моцным духоўным акумулятарам чалавечых арыенціраў на шляху ў светлы заўтрашні дзень: без войнаў, рэвалюцый, гвалту, сацыяльных і рэлігійных канфліктаў.

І хочацца спадзявацца, што беларускае мастава хача б у нейкай ступені прынясе маладому глядачу не толькі радасць адкрыцця гачосці новага ў біяграфіях летатіпацаў Перамогі, але і роздумы над сэнсам чалавечага быцця ў кантэксце памяці пра Вялікую Айчынную. Таму што за кожнай выпакутаванай карцінай, за кожнай выпакутаванай скульптурай ці фантавым малюнкам — жыццё людзей, іх адвага, стойкасць і любоў, маральнае нутро чалавека, веліч яго духа — усё, чым у поўнай ступені валодала пакаленне мастакоў-франтавікоў і што так неабходна сённяшняй нашай моладзі.

І сёння думаю толькі пра адно-адзінае: як захаваць, не страціць Праду? І вось тут на моладзё — тую самую пасіянарную моладзё, якую я ведаю, мы ведаем, — уся надзея: калі не яна, дык хто талды панясе далей незгасальны факел Памяці?

Барыс КРЭПАК
Фота з архіва аўтара

3 франтавога дзённіка Івана Пушкова.

перадаць аўтару персанальнае прывітанне.

Партызан Гуціев ніколі не расставаўся з альбомам і алоўкам. Амаль ва ўсіх начных баявых аперацыях, у якіх ён удзельнічаў, яму ўдалася рабіць замалёўкі ды накіды партрэтаў байшоў і камандзіраў, што выплывалі ў баі. А ўжо потым, у прамежку паміж аперацыямі, у вялікай зямлянцы з электрычным асвятленнем, зробленыя ў паходзе накіды дапрацоўваліся, абрасталі дэталямі. Вось так з’яўляліся кам-

што яна прыйдзе... І рабілі ўсё-ўсё для таго, каб наблізіць гэты светлы дзень.

І ён прыйшоў. І паўстала Перамога вясновай свежасцю міру, пяшчотнай квеценню, што абсыпалася на браню танкаў і ствалы гармат. Гэта была дзівуна вясна сорак пятага, і яблыні з вішнямі квітнелі на дарогах вайны.

Азіраецца ў далечыню дзясцігоддзяў пакаленне апошніх салдат-ветэранаў; азіраецца таксама па-

“Дарагая, я вельмі цябе кахаю!”

Фонды Клічаўскага
кразнаўчага музея
распавядаюць

Вайна пакінула нам нямала дакументальных сведчанняў. Асаблівае месца сярод іх займаюць франтавыя і партызанскія лісты, якія ёсць у кожным музейным фондзе. Гэтыя пажоўклія аркушы паперы вяртаюць нас да самай жорсткай у сусветнай гісторыі вайны, калі на палях баёў ад Баранцава да Чорнага мора вырашаўся лёс усяго чалавецтва. Лісты захавалі трагедыю і подзвіг народа, горыч страт і радасць перамог, любоў да блізкіх. Праз дзесяцігоддзі яны зноў і зноў нагадваюць нам не толькі пра вайну, але і пра людзей, што вынеслі яе на сваіх плячах. Лісты з вайны, пісьмы пра вайну....

ТРОХВУГОЛЬНИК, ПАШТОЎКА, ПАХАВАЛЬНАЯ...

Старая папера ўпарта заварочваецца па згібах, зробленых больш за 75 гадоў таму. Выцвілі чарніла, пабяжылі фарбы на паштоўках. Лісты з вайны і па сёння захоўваюцца ў многіх сем’ях. У кожнага трохвугольніка — свой лёс, свая гісторыя, шчаслівая ці сумная. Бывала і так: вестачка з фронту, што родны — жывы, прыходзіла пасля таго, як паштальён, адвадзячы ў бок вочы, уручаў страшны казённы канверт. А маці і жонкі верылі: “пахапонка” прыйшла памылкова. І чакалі — гадамі, дзесяцігоддзямі.

Калі вестачкі з фронту можна было дастаўляць у тыл больш-менш рэгулярна, дык сувязь з тымі, хто заставаўся на акупіраванай тэрыторыі, практычна адсутнічала. У партызанскіх атрадах было шмат чырвонаармейцаў, якія трапілі ў акружэнне і не змаглі прабрацца за лінію фронту. Пра іх лёс блізкія нічога не ведалі, а на асобных нават прыйшлі пахавальныя.

НАВАТ МЯХІ СПАТРЭБІЛІСЯ

Не цяжка ўявіць, якое вялікае значэнне для байцоў Клічаўскай партызанскай зоны меў факт наладжанай авіясувязі з Вялікай зямлёй — пагатоў, апрача боепрыпасу і медыкаменту самалёты даставлялі і паштовыя адпраўленні. З 14 чэрвеня 1942 года ў партызан з’явілася магчымасць звязання са сваімі сем’ямі на Вялікай зямлі. І паляцелі ва ўсе куткі СССР лісты з акупіраванай тэрыторыі.

Пісьмо Арона Ісаевіча
Прэмета, палітрука
роты 277-га партызанскага
атрада Клічаўскага
злучэння:

“29. 9. 1942. Партызанска-скі лагер. Магілёўская вобл. Б.С.С.Р.

Добры дзень, мая дарагая Зінок!

А колькі нечаканасцяў у жыцці! Насамрэч. Ці ж пасля таго, што адбылося ў маім жыцці за апошні час, я мог меркаваць, што буду пісаць табе? Аднак факт застаецца фактам. З вялікімі цяжкасцямі я дажыў да гэтай моманту. Праўда, гэтая мацьвісць пісаць не зусім устойлівая: рэгулярнай сувязі яшчэ няма і не хутка будзе. Але я спадзяюся, што гэтае пісьмо ты атрымаеш. Перш за ўсё трэба паведаміць, што я яшчэ жывы. Як гэта ты атрымаеш — сам здзіўляйся! Шмат цікавага можна распавесці, але пакуль абмяжуюся тым, што паведаміла наступнае: на фронце быў два першыя месяцы вайны. Трапіў у акружэнне. Выйшаў з акружэння. Хаваўся пераапануты ў адной вёсцы (Максімавічы). Трапіў у палон. Збег з палону. Хварэў. Сышоў у партызаны. І вось ужо 6 месяцаў як я ў партызанскім атрадзе.

У Вас, напэўна, многае кажуць пра партызанаў. Жывём мы ў тыле ворага, б’ём ворага і забяспечваемся за кошт ворага. Жывём някешка, работы ў нас шмат. Сумаваць няма каля. Цяпер мы ў асноўным перайшлі на дыверсію. Многія з партызанаў нашага атрада ўзнагароджаны ўрадавымі ўзнагародамі. І я ўзнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга. За што! Не ведаю! Але ўдзялілі мне ў многіх баявых аперацыях на барацьбе з гітлераўцамі, разам з невялікай

Арон Прэмет.

групай узарваў буйны чыгуначны мост, спусціў два эшалоны пад адхон і г. д. Вось зараз зноў сыходжу на дыверсію і спяшаюся скончыць і пакінуць гэтае пісьмо. Чакаем самалёта з Масквы, які заадно захопіць пошту.

Жывём мы ў беларускіх лясах, вельмі часта пераходзім з месца на месца (для маскіроўкі і канспірацыі). Часта нас ганяюць немцы. І мы іх ганяем. Ты б мяне цяпер не пазнала. Я ў многім змяніўся за гэты час. Стаў грубым, злым, начаў курчыць. Але затое набыў шмат станючых якасцяў, а салюнае — выжывальнасць. Няхай цябе мяня грубасць не палюхае. Усё гэта пройдзе, як толькі вайна скончыцца. І курчыць я кіну.

У многім і ты, напэўна, змянілася. Іншым разам мне падаецца, што ты мяне не чакаеш і выйшла замуж. Аднак гэта, напэўна, няпраўда. Забыўся на твой адрас і пішу наўздагад. Хачу, каб ты атрымала пісьмо. Думаю, што да пэўнай ступені яно цябе ўзрадуе. Жадаю і адкаж ад цябе атрымаць. Магчыма, што і гэта адбудзецца. А пра асабістую сустрэчу я і не кажу. Гэта немагчыма да канца вайны. І так я прымусіў абудзіцца тваю памяць, заадаць старое, мо ўжо забытае. Але нічога — прыемнае старое прыемна ўспомніць. Я, праўда, больш засмуціўся ад таго, што згадаў, аднак я ўсё ж задаволены, што напісаў табе.

Да пабачэння! Прывітанне ўсім. Цалую моцна, моцна! Арон.

Р. С. Лёна, яго сям’я, відавочна, загінулі!”

Іван Рыбкін.

З пісьма Івана Аляксеевіча Рыбкіна, палітрука роты 25-га партызанскага атрада Клічаўскага злучэння, жонцы Ліне:

“Дарагая Ліна!

Пасля доўгага нашага развітання з’явілася шчаслівая магчымасць паведаміць пра сябе. Вось ужо год я знаходжуся ў глыбокім тыле праціўніка са зброяй у руках, адстойваю сваю Радзіму — у партызанскім атрадзе. На фронце ў змані з гітлераўцамі я 30/IX-41 г. быў паранены ў апошняй атацы: пракрата мянецім штыком у грудзі навілет і ў непрытымным стане быў узят у палон. Але ўцёк у партызанскі атрад, дзе знаходжуся і па сёння.

Здароўе маё — цудоўнае, як і раней (ты ж мяне ведаеш). Жыццё — цікавае, баявое, насычанае. Мне вельмі цікавіць, як жывуць мае мілья і дарагія дзеткі — Эмачка і прыгажуня Нэлчка, якія мне пастаянна сняцца і трывожача сваімі вобразамі. Напішы мне падрабязна пра сям’ю, пра сябе і дзе мае бацькі, бо яны, верагодна, былі эвакуаваныя. Схадзі ў абкам

ПОШТА АКРЫЛЯЛА I...

У Клічаўскім кразнаўчым музеі захоўваюцца не толькі лісты з фронту, але і зваротныя пісьмы франтавікам і партызанам. Чытаеш гэтыя цёплыя пяшчотныя радкі і разумееш, з якім нецярпеннем байцы чакалі вестачак ад родных, якую радасць несла пошта, як надавала сіл.

З лістоў Ліны Рыбкінай мужу Івану, палітруку 25-га партызанскага атрада Клічаўскага злучэння:

“Дарагі Ванюшка! Вялікую радасць прынесла тваё пісьмо. Што можа быць больш радасным за тое, што ты жывы? За доўгі час многае давялося перадаць сябе, што ты навінен быць жывым...

...Радунька мая! Што я бачу — блізкі і родны почырк! Почырк, які прымусіў нястомна біцца маё сэрца, біцца так, што я не ў сілах стры-

маць слёз. Якая радасць! Ты зноў увааскрэсе перада мною. Я ясна бачу твае мілья вачаняткі, якія іскрацца і радуюцца...

Як бы там ні было, мы удала даехалі да Масквы, а потым вайсковым эшалонам трапілі ў Куйбыўскую вобласць, дзе і жывём да

ВКП /6 і гаркам ВЛКСМ і перадай ад мяне партызанскае прывітанне, як ад былога палітбайца. Вялікае прывітанне цёці Соні, калі яна жывая, і ўсім нашым, у асабліваці Адрэлевым. Мне чамусьці часта сняцца Марыя Аляксандраўна, у сяброўскіх сустрэчах. Карацей, я жывы і здаровы. Цалую пяшчотна. Твой Ванюша”.

сённяшняга дня... Я працую дырэктарам школы, у майм распараджэнні конь. Гэта дапамагае дастаць неабходнае для сям'і. Сёлетамы завялі кур і пасадзілі гарод, бо гэта трохі выпраўляе становішча...

...Ванюшка, мы доўга не атрымлівалі ад цябе вестак, але былі ўпэўнены ў тым, што ты павінен быць жывым... Мілы мой, бязлітасна грамі гэтых гадаў немцаў. Бо яны парушылі наша жыццё. Чакаю цябе хутчэй дахаты. Я ўжо падрыхтавала ўсё для сустрэчы. Моцна цалую, твая Ліна, цёця Соня, Эмачка і Нэлія".

...НАТХНЯЛА

Лісты партызанаў, перапраўленыя самалётамі з акупіраванай тэрыторыі на Вялікую зямлю, значна адрозніваюцца ад франтавых пісьмаў сваім аб'ёмам і эмацыйнасцю. І гэта не здзіўляе. Па-першае, яны не праходзілі

"Дарагая Ліна! Ура! Атрымаў два лісты. Вельмі рады, што ты жывая і здаровая. Асабліва рады за сваіх мілых дзяткаў, што яны таксама жывыя і здаровыя. Я ўяўляю мілы вобраз Эмачкі і Нэлічкі. Яны цяпер, відаць, вялікія. Бо так шмат прайшоў адарванага ад жыцця часу. Тры гады!.. Тры гады жаданняў і пакут. Але ішчасце жыць пакуль на майм баку..."

...З першых дзён у партызанскіх атрадах я працую на камандных пасадах нач. боезабеспячэння атрада, палітрука роты (каля года). Прыняты ў партыю ў кастрычніку 1943 года. Бяззменна нясу партыяна-грамадскую нагрузку, з'яўляюся рэдактарам атраднай газеты. Выпускаю яе рэгулярна, нават выпускаў адзін аб'ёмны нумар літаратурна-мастацкага часопіса. Баявой і грамадскай работы многа...

...Адначасова займаюся творчасцю ў вобласці ваеннага вынаходніцтва і стварэння партызанскіх песень. Аду песню я накіраваў ва Усесаюзны камітэт радыёвяшчанні СССР і атрымаў наступны адказ: "Паважаны тав. Рыбкін! Па Вашай просьбе Ваша "Партызанская песня" пераслана ў Чырвоназнамённы ансамбль песні. Паспрабуеце напісаць нам просты аповед пра Вашу жыццё і баявую дзейнасць. Можна быць, Вы ці хтосьці з Ваіх таварышаў вядзе дзённік? Дашліце тады выпіскі з дзённіка. Жадаем удачы ў Вашай слаўнай баявой дзейнасці. Прывет. Галоўны рэдактар Ардамацкі. 18 сакавіка 1943 г."

ХТО ТЫ, НЕЗНАЁМЕЦ?

Лісты пісалі не толькі бацькам, сынам і мужам. Іх вельмі часта адрасавалі і зусім незнаёмым людзям. Пісалі для таго, каб падтрымалі баявы дух і ўзняць настрой. Танкіст Аляксеі Сіўкоў, які служыў у адным

палку з урадзэнцам вёскі Альхоўка Клічаўскага раёна Героем Савецкага Саюза Паўлам Крываносам, згадвае, як напісаў ліст у "Комсомольскую правду", пасля чаго яму сталі сляць пісьмы незнаёмыя дзядзючаты-масквічкі Зоя і Ніна Грэкавы. У тым ліку, нават і вершы.

Ліст масквічкі Зоі Грэкавай танкісту Аляксеі Сіўкоў, сакавік 1945 г.:

"Я с тобою іду всегда незримо, Я храню тебя, ты будешь жить, Знай, что смерть шальнойю пулей мимо Не коснувшись сердца прошумит. Отведу её своей любовью, Смертоносный растоплю металл. Ночи не было, чтоб к изголовью Милый образ твой не прилетал. Я всегда с тобою, быть может, Кровь твоя пылет на снегу. Пусть тебе дружка бинт наложит, Только знай — тебя я берегу."

ПИСАЛА ЁСА БЕЛАРУСЬ

Гісторыя мела свой працяг. Шэсць таварышаў Аляксея ў перапынку паміж цяжкімі танкавымі баямі напісалі ў рэспубліканскую газету "Звязда". Яны звярнуліся да дзядзючаты з просьбай пісаць ім лісты. Пасля публікацыі звароту "Пішыце, дзядзючаты, на фронт" пашталён прыносіў ім штодня па 50 — 60 пісьмаў. Аляксеі Сіўкоў згадвае: "Здаецца, пісала ёса вызваленая Беларусь. Радасці не было канца"...

З пісьма дзядзючыні з Добруша танкісту Аляксандру Бадрову (1945 год):

"...Я пасадзіла на твой пай градку маркоўкі, градку бульбы, пятрушкі. Мне 18 гадоў! Прыві, Сашанька, фотакартку. Вельмі чакаю".

ЯШЧЭ І МАСТАЦКІ ЛЕТАПІС

А колькі было такіх пісьмаў, у якіх заклікалі біць ворага і з перамогай вяртацца дахаты!

Лісты з франтоў Вялікай Айчыннай — дакументы вялікай сілы ўздзеяння. Радкі прапахлі порахам, у іх — подых вайны, суворая праўда акупных будняў, пяшчотнасць салдацкага сэрца, вера ў Перамогу.

Важнае значэнне ў гады вайны надавалася мастацкаму афармленню паштовай карэспандэнцыі, якая звязвала фронт і тыл: канвертаў, паштовак, папяр, многія лісты з фронту прыходзілі на паштовых картках з выявамі партрэтаў палкаводцаў (Неўска-

адным радком: "знаходжуся на Заходнім фронце", "прывітанне з Беларусі", "адстаілі Олер".

Амаль у кожным салдацкім пісьме можна знайсці звесткі пра таварышаў, загнутых у баях, пра жаданне адпомсціць за іх. Адрпаўлялі родным не толькі вершы, але і фотаздымкі, выразкі з газет і лістовак.

І кожны баец бясконца сумаваў па родным доме. Таму ў кожным салдацкім пісьме абавязкова былі радкі, якія тычыліся ўзаемаадносін з самымі блізкімі людзьмі. У той цяжкі час усе вельмі выразна разумелі, што кожны дзень і нават кожная гадзіна могуць стаць апошнімі, таму асабліва цанілі дзень сённяшні, захоўвалі ў душы толькі светлыя пачуцці і добрыя ўспаміны. Невыпадкова амаль усе лісты пачынаюцца са слоў: "мілая", "родная", "дарагі мой"...

Напярэдні Дня Перамогі людзі чакалі пошту з асаблівым пачуццём.

З пісьма Фёдора Іванавіча Лапкава, радавога 830-га стралковага палка 238-й стралковай дывізіі, п/п 05251 "Я" маі Ганне Ігнатэіне Лапкавай, вёска Закупленне Клічаўскага раёна:

"Пісьмо з фронту ад вядомага сына вашага Фёды. Вітаю вас, дарагія бацькі! Мамаша і таксама сёстры Анфіса і Аюта. У першых радках свайго ліста хачу наведзіць вам, што пакуль жывы і здаровы, чаго і вам жадаю ў вашым дамашнім жыцці.

...У дадзены момант вядзем баі на знішчэнні акружанай групоўкі праціўніка ля горада Данцыга.

...Жывём, можна сказаць, добра.

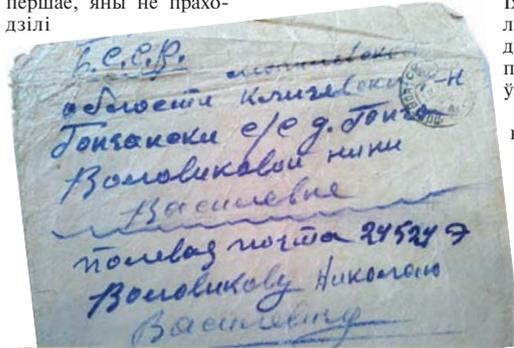
...Вось усё маё кароткае пісьмо, чакаю адказу, перадавайце прывітанне ўсім знаёмым і родным".

Гэта апошні ліст ад сына, які прыйшоў да маці ўжо ў вызваленую ад фашыстаў вёску Закупленне. Яно напісана 13 сакавіка 1945 года. А ўжо 14 сакавіка Фёдар Лапкаў загінуў.

У кожнай сям'і — свая гісторыя. Але ўсіх аб'ядноўвае далучанасць да трагічных падзей Другой сусветнай вайны. Пісьмы з фронту — абпаленыя, надарваныя — кранаюць нас да глыбіні душы. І кожны раз 9 мая некалькі асабліва гучаць словы "Подзвіг народа несьмяротны".

Наталля ХРАМЯНКОВА, дырэктар Клічаўскага краязнаўчага музея

працэдуру ваеннай цензуры. Па-другое, магчымаць адрправіць ці атрымаць ліст з-за лініі фронту не была такой даступнай, таму эмацыйны складнік даваў пісьму асаблівую значнасць: спакойна чытаць гэтыя старонкі часам немагчыма.

З пісьма Івана Аляксеевіча Рыбкіна, палітрука 25-га партызанскага атрада Клічаўскага злучэння, жонцы Ліне:

Малюнак партызанскага аэрадрома.

Трохвугольнік, канверт, паштоўка: вось яны, лісты з вайны.

МУЗЕІ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.

- Экспазіцыі:**
- "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.;"
 - "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.;"
 - "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.;"
 - "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.;"
 - "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.;"
 - "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.;"
- Выставы:**
- Выстава "Два светы рускага іканапісу. Помнікі XVII стагоддзя са збору Музея рускай іконы (Масква)" — да 21 чэрвеня.
 - Персанальная выстава Тамары Курачыцкай "Скаванне полямья. Скульптура-рэльеф-жывапіс-графіка ў гліне" — да 12 мая.
 - Міжнародны выставачны праект "Сальвадор Далі" — да 30 чэрвеня.
 - Выстава пейзажнай графікі Іагана Людвіга Блойлера (са збору Нацыянальнага музея Ліхтэнштэйна) "Падарожжа па Райне" — да 8 ліпеня.

Філіялы музея МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАў. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX СТ."

- г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 327 88 78.
- Пастаянныя экспазіцыі:**
- "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
 - "Жыццё і творчасць Валенціны Ваньковіча".
 - "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.".
 - Выстава "Вобразы эпохі ў творах Чэслава і Станіслава Манюшкаў" — да 10 ліпеня.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў в. РАЎБІЧЫ

- Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.
- Пастаянная экспазіцыя.
 - Майстар-класы па стварэнні лляек-мотанак, ткацтва паясоў альбо саломаллячэнні (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

- г. Мінск, вул. К.Маркса, 12. Тэл.: 327 43 22.
- Экспазіцыі:**
- Абноўленая экспазіцыя "Старажытная Беларусь".
 - "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы".
 - Бестэрміновая акцыя "Адзіны білет", якая дазваляе мінчанам і гасцям сталіцы наведаць музей і яго шэсць філіялаў, набыўшы ўсяго адзін білет у любым з іх.
 - Аўтарскі праект Ахрэма

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

- г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл/факс: 334 11 56.
- 12 — "Лятучая мыш" (аперэта ў 3-х дзеях) І.Штрауса. Дыржор — Іван Касцяцкі. Прэм'ера. Пачатак а 18-й.
 - 13, 15 — "Лебядзінае возера" (балет у 3-х дзеях) П.Чайкоўскага. Дыржор — Андрэй Галанай.
 - 13 — Канцэрт "Міллонга з "Серэндапай". Камерная зала імя Л.П.Александровскай. Пачатак у 19.30.
 - 14 — "Турандот" (опера ў 3-х дзеях) Дж.Пучыні. У партыі Калафа — Міхаіл Губскі (Расія).
 - 16 — Святочны канцэрт, прысвечаны 200-гадоваму

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

- магазіны "Белсаюздрук"**
- Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".
 - Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".
 - Проспект Незалежнасці, 44.
 - Вуліца Валадарскага, 16.

- кіёскі "Белсаюздрук"**
- ст.м. "Няміга", вул. М. Багдановіча.
 - Проспект Пераможцаў, 5. Вуліца Рабкораўскага, 17.
 - Проспект Незалежнасці, 68, В.
 - Вуліца Лабанка, 2.

Белабровка VKL3D.

- Акцыя "Вольнае піаніна" — кожны дзень з 16.00 да 19.00.

Выставы:

- Выстава "Беларусь: адраджэнне духоўнасці".
- Выстава "Ад рымскага дэнарыя да беларускага рубля".
- "1919: Беларуская рэспубліка" (да 100-годдзя абвешчэння БССР і 95-годдзя абвешчэння беларусізацыі) — да 12 мая.
- Выстава работ скульптара Андрэя Сагалава Steel, Wood & Bone — да 14 мая.
- Выстава касцюмаў Аляксандра Васільева "Запрашэнне на бал" — да 30 мая.

Філіялы музея

ДОМ МУЗЕЙ ІЗ ЭЗДУ РСДРП
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 31а. Тэл.: 290 68 47.

- Абноўленая экспазіцыя "Гісторыя сацыял-дэмакратычнага руху канца XIX — пачатку XX стст."
- Навукова-папулярная выстава "Таямнічы свет пад мікраскопам" — да 7 ліпеня.

МУЗЕЙ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАўНАСЦІ
г. Мінск, вул. К.Маркса, 38. Тэл.: 327 46 11.

- Пастаянная экспазіцыя "Сучасная гісторыя Рэспублікі Беларусь: 1991 — 2017 гг."

МУЗЕЙ ПРЫРОДЫ І ЭКАЛОГІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. К.Маркса, 12. Тэл.: 327 06 33.

- Экспазіцыі:**
- "Сезонныя змены".
 - Вадаёмы і насельнікі прыбярэжных раслін".
 - "Хвойны тып лесу і насельнікі змяшанага лесу".
 - "Насельнікі ліставога і змяшанага лесу".
 - "Ахоўныя прыродныя ўчасткі, рэдкія віды жывёл".
 - Атракцыён "Стужачны лабірынт".
 - Атракцыён "Лазерны квест".
- г. Мінск, вул. Багдановіча, 9а. Тэл.: 237 46 94.
- Выстава "Жывыя п'явучыя птушкі" (прыватная калекцыя, г. Маладзечна) — да 4 жніўня.
 - Выстава жывых экзатычных жывёл "Жыццё з халоднай крывёю" — да 1 верасня.

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ТЭАТРАўНАЙ І МУЗЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ

- г. Мінск, Музычны зав., 5. Тэл.: 220 26 67.
- Пастаянныя экспазіцыі:**

- "Вытокі тэатральнай і музычнай культуры на беларускую землю";
- "Музычная і тэатральная культура Беларусі ў Х — XIX стст."; "Беларуская музычная культура XX ст."; "Тэатральная культура Беларусі XX ст.".
- Выстава "Станіслаў Манюшка. Падарожжа ў XIX стагоддзе" (да 200-годдзя кампазітара) — да 31 мая.

ГАСЦЁўНЯ УЛАДЗІСЛАВА ГАЛУБКА

- г. Мінск, вул. Старавіленская, 14. Тэл.: 286 74 03.
- Пастаянная экспазіцыя.
 - Выстава "Robo Art" (футурыстычныя мадэлі робатаў, зборі, аўтаматэліяў і касмічнай тэхнікі) — да 28 чэрвеня.
 - Майстар-класы:
 - Музейная заняткі "Тэатральная льялка" для дзяцей 5+.
 - Інтэрактыўныя музейныя заняткі "Асновы акцёрскага майстэрства" для дзяцей ад 5 да 10 гадоў.

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАГА КІНО
г. Мінск, вул. Сявядлова, 4. Тэл.: 327 10 75.

- Пастаянная экспазіцыя "Гісторыя беларускага кінамастаства".
- Выстава маладой беларускай фатаграфіі "2x2" (аўтары першай часткі праекта — Алена Ярашэвіч і Р'рта Новікава) — да 2 чэрвеня.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАўНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

- г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8. Тэл: 327 11 66; 203 07 92.
- Музей працуе: пн. — выхадны, аўт. — нядз. — ад 10-й да 18-й, сяр. — ад 12-й да 20-й.**
- Пастаянная экспазіцыя.
 - Часовая экспазіцыя "Аляксандр Пячэрскі як сімвал супраціўлення фашызму" — да 13 мая.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"

- г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19. Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, +37529 190 31 49.
- Палацавы ансамбль
 - Пастаянная экспазіцыя.
 - Выставачны праект мастака Ігара Гардзіёнкі і скульптара

Сяргея Аганавы "На адным полі вазы" — да 19 мая.

- Выстава сучаснага ўкраінскага майстра Дар'і Алешкінай "Куфэрак выцінанак" — да 1 чэрвеня.
- Гістарычны квест "Таямніцы і загадкі палаца Радзівілаў". Па папярэдніх заяўках.
- Сектар экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці Вул. Гейсіка, 1.
- Пастаянная экспазіцыя.
- Персанальная выстава Аляксандра Харашуна "Край мой Палессе" — да 31 мая.
- Ратуша Вул. Савецкая, 3.
- Пастаянная экспазіцыя.
- Квест "Выходзі старога захавальніка". Па папярэдніх заяўках.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

- г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць. Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.
- Пастаянная экспазіцыя.
 - Тэатралізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".
 - Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У гасці да Пана Каханку".
 - Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".
 - Тэматычная экскурсія з элементамі квеста для дзяцей "Інтрыгі Купідона".
 - Музейныя камунікатыўныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызы моды ракако".
 - Квест "Белы слон".
 - Дзіцячая тэатралізаваная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".
 - Правядзеныя вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны Вясялля.
 - Музейная фоталяўкоўка.

ДЗЯРЖАўНЫ ЛІТАРАТУРНА-МЕМАРЫЯўЛЬНЫ МУЗЕЙ ЯКУБА КОЛАСА

- г. Мінск, вул. Акадэмічная, 5. Тэл.: 294 91 96.
- Экспазіцыі:**
- "Якуб Колас. Жыццё і творчасць".

- Экспазіцыя "Склеп" на сядзібе Якуба Коласа.
- Часовая экспазіцыя "Легенды сонечнага каменя" — да 5 чэрвеня.
- Часовая экспазіцыя "І светам Божым вею ўсюды..." — да 16 мая.
- Тэматычныя экскурсіі і лекцыйныя заняткі.
- Тэатралізаваныя прадстаўленні паводле беларускіх народных казак.
- Музейныя майстар-класы і заняткі.

- 15 — "Бетон" (візуальная паэзія) Я.Карняга.
- 16 — "Дамавы жарты" (камедыя) С.Навуменка.
- 18 — "Воук-маралавец" (музычная казка) С. Казлова. Пачатак аб 11-й.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫў БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯўЛКА"
г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

- 11 — "Кветачка-вясёлка" (музычная казка ў 2-х дзеях) В.Катаева.
- 12 — "Сунічкі для Веліканачкі" (кранальная гісторыя на адну дзею) М.Шувалова. Пачатак спектакляў аб 11-й.
- 18 — "Мастак. Вяртанне ў Віцебск" (для дарослых). Пачатак у 18.30.

- Мультимедыйны комплекс "Чалавек. Асоба. Час".
- Пешая экскурсія "Мясцінамі Коласа ў Мінску".
- Інтэрактыўныя праграмы для сямейных наведвальнікаў, квест-гульні "Таямніцы дома Песняра".
- **Акцыі:**
- "Самы лепшы дзень" (дзень нараджэння ў музеі).
- Віншаванне ад музея, фотасесія "У дзень Вясялля — у музей!"

ДЗЯРЖАўНЫ ЛІТАРАТУРНЫ МУЗЕЙ ЯўКІ КУПАўЛЫ

- г. Мінск, вул. Яўкі Купалы, 4. Тэл.: 327 78 66.
- Пастаянная экспазіцыя "Шляхі" з праглядам роліка ў 3D-фармаце і інтэрактыўнай зонай для дзяцей
 - "Хлопчык і лётчык", галаграфічны тэатрам.
 - Інтэрактыўны музейныя праграмы "У пошуках папараць-кветкі", "Вячоркі".

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ГОРАДА МІНСКА

- г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10. Тэл.: 321 24 30.

Філіялы Музея гісторыі горада Мінска

ГАРАДСКАЯ МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ ТВОРАў Л.Д. ШЧАМЯўЛЭВА

- г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10. Тэл.: 321 24 30.
- Адноўленая экспазіцыя "Адкрыццё жывапісу"

- (візуальная рэтраспектыва творчасці народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамяўлёва).
- Выстава мастацкага тэкстылю Хрысціны Высоцкай "Палаорды" — да 26 мая.
 - Выставачны праект з цыкла "Асабісты гісторыі" "Мінская прапінка. Частка 1. Happy New Minsk".

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ МІХАЇЛА САВІЦКАМУ

- г. Мінск, пл. Свабоды, 15. Тэл.: 321 24 30.

Экспазіцыі:

- "Мастак. Грамадзянін. Герой". Прысвечана Ганароваму грамадзяніну г. Мінска Міхаілу Савіцкаму.
- "Мінскі губерніскі. Шляхецкі побыт".
- Выстава "Еўрапейская баявыя ўмельствы. Ад кузіні Вулкана да ўмельстваў Марса" — да 15 верасня.

МІНСКАЯ ГАРАДСКАЯ РАТУША

- г. Мінск, пл. Свабоды, 2а. Тэл.: 321 24 30.
- Выставачныя праекты:**
- "Мінск у гістарычнай прасторы. Картаграфічны кабінет".
 - "Мінск сярод сяброў".

ПА ПЫТАЊАХ РАЗМЯШЧЭЊА РЭКЛАМЫ ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА"

- звяртайцеся па тэлефоне +375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41 альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

Гарады-пабрацімы сталіцы Беларусі:
■ "Археалагічныя артэфакты ў XII — XIX стст."

ЭКСПАЗІЦЫЯ "КАРЭТНАЯ"

- г. Мінск, вул. Кірылы і Мяфодзія, 8. Тэл.: 321 24 30.
- "Сані • вазок; каляска • брычка; карэта • вупраж" (пастаянная экспазіцыя па гісторыі гужабога транспарту жыхароў Мінска XIX — пачатку XX стст.).
 - Віртуальная гульні "Карэты майстар".

МУЗЕЙ "ЛОШЫЦКАГА СЯДЗІБА"

- г. Мінск, праезд Чыжэўскіх, 8-2.
- Пастаянная экспазіцыя.
 - Выставачны праект "Беларускі брыльянт у кароне паладзюмных абразоў праваслаўя" — да 27 кастрычніка.

ФІЛГЕЛЬ ЛОШЫЦКАГА СЯДЗІБНА-ПАРКАВАГА КОМПЛЕКСУ

- г. Мінск, праезд Чыжэўскіх, 10. Тэл.: 285 18 86.
- "Кола часу" — прадметы гарадской і сялянскай культуры кан. XIX — сяр. XX стст.

АРТ-ГАСЦЁўНЯ "ВЫСОКАЕ М'СТА"

- г. Мінск, вул. Герцоўна, 2а. Тэл.: 321 24 30.
- Выстава работ кафедры дэкарэтыўна-прыкладнага мастацтва і касцюма БДАМ "Інтэрфэрэнцыя" — да 26 мая.

НАВАГРУДКІ ГІСТОРЫКА-КРАЯЗНАўЧЫ МУЗЕЙ

- г. Навагрудак, вул. Гродзенская, 2. Тэл. (8-01597) 2 14 70.
- Пастаянная экспазіцыя: "Гісторыя Навагрудчыны са старажытных часоў да Вялікай Айчыннай вайны".
 - Навагрудак, вул. Мінская, 64-66.
 - Экспазіцыя: "Музей яўрэйскага супраціўлення на Навагрудчыне".

ДОМ-МУЗЕЙ АДАМА МІЦКЕВІЧА ў НАВАГРУДКУ

- г. Навагрудак, вул. Леніна, 1. Тэл.: (8-01597) 2 43 40 (каса).
- Пастаянная экспазіцыя: "Жыццё і творчасць Адама Міцкевіча".

- Пастаянныя выставы: "Свято кухні Міцкевічаў", "Малюні сельскага жыцця", "Пан Тадэўш" праз час і народы".

ГАЛЕРЭЇ

- "УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ"**
г. Мінск, пл. Кастрычніцкая, 1. Тэл.: 327 26 12.
- Выстава жывапісу Гунеды Мацюшонкавай "Суб'ектыўнае ў аб'ектыўнае" — да 15 мая.